

2014/1

Magyar

Bioetikai Szemle

Hungarian Review of Bioethics

MAGYAR BIOETIKAI SZEMLE

A Magyar Bioetikai Társaság
tudományos folyóirata

XX. évf. 1. sz. 2014.

Kiadja a
MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG
1114 Budapest, Eszék u. 18.
Felelős kiadó: Dr. Rojkovich Bernadette

Főszerkesztő: Dr. Makó János

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
Dr. Blaskovich Erzsébet
Hamvas Józsefné
Ft. Nyéky Kálmán
Dr. Pruzsinszky József
Dr. Somosi György
Szabó Kármén Ráhel

Tördelés, nyomdai előkészítés:
Arcus.hu Kft., Vác

Nyomdai és kötetzeti munkák:
Multiszolg Bt., Vác

A szerkesztőség címe:
1114 Budapest, Eszék u. 18.
E-mail: bioetikai.tarsasag@gmail.com

Megrendelhető ugyanitt.
Támogatás egy évre 3000 Ft.

Kéziratokat nem őrzünk meg.
A közlemények interneten is elérhetők.

ISSN 1218-3911

HUNGARIAN REVIEW OF BIOETHICS

Quarterly
Hungarian Society of Bioethics

Vol. 20. No. 1. 2014.

Editor: Dr. János MAKÓ
Publisher: Dr. Bernadette ROJKOVICH

Postal address:
Eszék u. 18.
H-1114 Budapest

MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG

Örökös elnöke:
Prof. Dr. Gaizler Gyula

Örökös tiszteletbeli elnöke:
Dr. Gyökössy Endre

Elnöke:
Dr. Rojkovich Bernadette

Folyóiratunk honlapja a
<http://www.hrb.hu>
címen érhető el.

TARTALOMJEGYZÉK

GARAY Mária:	
A magzat élethez való joga	3
NASZLADY Attila:	
Divatba jött a posztmodern	11
KOVÁCS Mátyás:	
A vadászat és a természetvédelem bioetikai szemmel	18
VÉRTES László:	
A betegek felvilágosítása tegnap és ma	25
DARÓCZY Linda:	
Biotechnológiai találmányok jogi oltalmának etikai kérdései a hazai szabályozás tükrében, különös tekintettel a géntechnológiai szabadalmakra II. rész	35
KÖNYISMERTETÉS	
Bioetikai útmutató fiataloknak	
– Rojkovich Bernadette	42
Gabriele Kuby: Globális szexuális forradalom	
– Pruzsinszky József	44
NEKROLÓG	
Burián László (1922–2014) – Záborszky Magda	45
KÖZLEMÉNYEK	47
FELHÍVÁS SZERZŐINKHEZ	50
SZERZŐINK	51

CONTENTS

Mária GARAY: The fetus' rights to life	3
Attila NASZLADY: The Postmodern has come into fashion	11
Mátyás KOVÁCS: Hunting and Environmental protection at the light of Bioethics	18
László VÉRTES: Informing Patients Yesterday and Today	25
Linda DARÓCZY: The Ethical Questions of the Jurist Protection of Biotechnological Discoveries according to the National Regulations, with special regard to Gene Technological Licenses, Part II.	35
REVIEWS	
A Students' Guide to Bioethics – Rojkovics Bernadette	42
Gabriele Kuby: Global Sexual Revolution – Pruzsinszky József	44
NECROLOGY	45
NOTICE	47
NOTICE TO OUR AUTHORS	50
AUTHORS	51

A MAGZAT ÉLETHEZ VALÓ JOGA

A megfogant magzat élethez való joga kérdésében időnként fellángol az indulatoktól sohasem mentes tudományos és társadalmi vita. A magzatvédelem élharcosainak és ellenzőinek egymástól merőben eltérő megnyilatkozásai nem hagynak kétséget a téma mindenkori időszerűsége felől. A vita – természetesen – nem első sorban a magzat élethez való joga, hanem az abortusz kérdése körül zajlik.

Messzire vezetne az az okfejtés, amely az ember istenarcúságának (Ter 1, 26, 27) és megfogant magzata megszületéséről szóló döntéshez való jog egybevetésére vállalkozna. A „sárból és napsugárból” teremtett embernek néhány – eddig sikertelenül – feltett kérdéssel való szembesítése azonban sohasem felesleges, különös figyelemmel arra, hogy Ő az egyetlen, aki képes meg sem született magzata megsemmisítésére.

Az elemzés a magzat élethez való jogára vonatkozó jogszabályok, valamint az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos határozata néhány megállapításának újragondolására tesz kísérletet.

I. 1.) A törvényhozó a jogalkotás kezdeti időszakában, napjainkban pedig egyre inkább igyekszik kiteljesíteni az emberhez, mint személyhez fűződő jogokat. E jogok legfontosabbika a jogképesség, amely szerint az embernek jogai és kötelességei lehetnek (Polgári Törvénykönyv: Ptk. 8.§ (1) bek.). A jogképesség az embert, ha élve születik, a Ptk. 9. §-a értelmében fogantatásának időpontjától kezdve illeti meg, a 10. §. pedig úgy rendelkezik, hogy a gyermek részére már a megszületése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez jogainak megóvása érdekében szükséges. E § megfelelő értelmezése szerint a megszülető gyermek (ember) jogképessége – ha élve születik – a jogkeletkeztető tény: a fogamzás időpontjára visszaható hatállyal jön létre. A tétel, vagyis a jogilag védett érdek magában foglalja azt a társadalmilag okszerűen támasztott igényt, hogy a bíróság – a Ptk. 10.§-a szerinti *gondnokrendeléssel* – megteremtse a magzat élethez való jogának érvényesítését, jelesül azt, hogy megvizsgálhasssa: van-e olyan alapos ok, amely kizárja a magzat élethez való jogának várandós anyjával szembeni érvényre jutását. Ez a kötelezettség a jogalkalmazót a magzati élet védelméről 1992-ben alkotott LXXIX. törvény szerint is megilletné, hiszen a törvény praeambulumában maga a jogalkotó is hangsúlyozza: „a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel”.

Az Alkotmánybíróságnak a fentiekkel ellentétes érvelése (48/1998. (XI. 23.) AB határozat 5. pontja, indoklás II. c. pont) azért vitatható, mert éppen

ez az álláspont zárja el a „feltételes jogképességű” magzatot „feltétlen jogképessége” lehetőségétől: attól, hogy megszülessék. Kétségtelen, hogy a magzat részére ez okból leendő gondnokrendelés alapjaiban módosítaná az eddigi, sok évtizedes gyakorlatot, az azonban, hogy a Ptk. a megszületendő gyermek érdekeinek védelmét csupán technikailag biztosítja és nem alkalmas az abortusz problémájának megoldására (l. még ABH 1991., 310.), nemcsak elnagyolt általánosítás, hanem az Alkotmánybíróság méltóságát is megkérdőjelező indokolás. Vagy lehetséges volna, hogy az Alkotmánybíróság állásfoglalása épen az eddigi gyakorlat fenntartását tekintette elsődlegesnek és nem volt kellő bátorsága egy olyan új eszme szolgálatát vállalni, ami az alkotmányos értékek arányosságával helyreállíthatta volna az anya önrendelkezési jogával szemben a magzat élethez való jogát?

2.) A Családjogi Törvény (Csjt) 71.§-ának (2) bekezdése szerint a szülői felügyeleti jog egyike a törvényes képviselési jog. A magzat sorsát érintő kérdésben – az évtizedek során kialakult helytelen joggyakorlat szerint – a törvényes képviselő joga kizárólag a várandós anyát, kiskorúsága esetén annak törvényes képviselőjét illeti meg, a másik szülőt: a magzat nemző apját pedig e törvényes képviselési jog gyakorlásából mintegy kizárja. A magzatvédelmi törvény az apát a 9.§. (1) bekezdése csupán a terhesség megszakítási kérelem bejelentésénél, mint lehetséges jelenlevőt említi meg, olyan jogot, illetve köteleességet azonban, amely a Csjt.71.§-ának (2) bekezdése, vagyis szülői törvényes képviselői joga értelmében jogszerűen őt is megilletné, nem határoz meg.

a.) Kétségtelen, hogy a magzat az anya méhében fejlődik emberként, ő azonban nem az anyai test része, mert attól *biológiailag* relatíve elkülönül. A magzat mindkét szülőjének közös utóda, mindkét szülője sajátos tulajdonságainak, személyes jellegzetességeinek együttes továbbvivője. A fejlődő magzatnak az anyától elkülönült, ún. „testidegen” mivoltát bizonyítja, hogy a várandós állapot a kezdeti időszakban, esetenként akár a szülésig rosszulléttel, étvágytalansággal, a korábbi étkezési szokások megváltozásával, nem ritkán hányással és más negatív jelenséggel társul, s hosszabb időbe telik, míg a „más-állapotban” lévő nő ezeket a fiziológiai nehézségeket leküzdi.

A magzat élve-születését: emberré, személlyé válását – a természet rendje szerint – kétségtelenül az anya méhében való 9 hónapos fejlődés teremti meg. Egymagában azonban ez a tény nem adhatna sem erkölcsi, még kevésbé jogi alapot arra, hogy kizárólag az anyát, vagyis a szülői törvényes képviselői jog egyik jogosultját illesse a jog és terhelje a felelősség a tekintetben, hogy a magzat élethez való joga kérdésében egyedül Ő döntsön, míg a szülői törvényes képviselési jog *másik* jogosultját, a nemző apát e jog és kötelezettség ne illesse, illetve ne terhelje.

b.) Hasonló következtetés vonható le a magzatnak az anyai testtől való *jogi* elkülönültsége tekintetében is. A magzat mind várandós anyjának, mind nemző apjának személyiségétől elkülönült önálló személyiség megvalósulásának lehetőségét hordozza. Az, hogy a magzat – a fentebb kifejtettek szerint – az anyai testtől a születéséig nem válhat el, nem gyengíti azt a tényt, hogy emberré, önálló személyiséggé mindkét szülője tulajdonságainak együttes ötvözetével válik.

Ezért – ha csak elméletileg is – már magzati létében jogszerű igénye lehetne jövőbeni személyiségének mindkét szülőjével szembeni védelmére, ideértve leendő becsületének, jó hírvéneének szüleitől független védelmét, vagy pl. születése körülményeinek titokban tartását, stb. Ha pedig bármelyik szülőjének magatartása az egészséges fejlődését veszélyeztetné, a Csjt 75. §-ának (1) bekezdése szerinti gondozási kötelezettség megszegése miatt biztosítani kellene az ez elleni jogi fellépés lehetőségét is, – természetesen mindkét szülőjével szemben. Az említett indok alapján miért ne merülhetne hát fel a magzat élethez való jogának mindkét szülője általi megsértése, vagyis a megszületését veszélyeztető tudatos cselekmény (büntetőjogi meghatározás szerint szándékos magatartás) miatt mind várandós anyja, mind nemző apja elleni jogi fellépés lehetősége?

Az elméleti okfejtés annak alátámasztására kíván tehát szolgálni, hogy egymagában az anya 9 hónapos várandós állapota nem kellő indok törvényes képviseleti jogának kizárólagosságára, vagyis arra, hogy a magzat élethez való joga felől egyedül ő határozzon. A fogamzás titkából ered az a felelősség, amely a nemző férfit és a méhében fogant nőt a magzat élethez való joga felőli döntésben egyaránt terheli. Sokak meggyőződésének ad hangot – a nemek közti alkotmányos egyenjogúságból is eredő – az a törekvés tehát, hogy a magzat megszületéséről vagy terhesség-megszakításáról ne kizárólag az anya döntsön, hanem ez a jog – elsősorban a felelősség tekintetében – a nemző apát is megillessen, illetve terhelhesse.

Nyilvánvaló, hogy a nemző apa törvényes képviseleti joga: a magzat sorsát érintő kérdésben való „döntési jogköre” a terhesség megszakítása elleni tiltakozásra, illetve az ahhoz történő hozzájárulásra vonatkozhatna. Ha nyilatkozatának nem is volna ügydöntő jelentősége, arra azonban alkalmas volna, hogy a várandós anyát további megfontolásra készítse, s ez azt is eredményezhetné, hogy az anya terhesség-megszakítási kérelmétől elálljon. Ez pedig nem is kevés.

A nemző apa személye házassági vagy élettársi kapcsolat esetén általában nem vitás. A nyilatkozási jog tehát a férjet, illetve az élettársat illetné. Alkalmi vagy átmeneti nemi kapcsolatból bekövetkező várandós állapot esetén vitás lehet a nemző apa kiléte. Ebben az esetben megoldás lehetne az ismeretlen helyen tartózkodó személyre vonatkozó törvényhely kiterjesztő értelmezése

(eseti gondnok kirendelése) vagy – ennek formális jellege miatt – a nyilatkozattétel esetleges mellőzése.

II. A terhesség-megszakítás szabályait is magában foglaló magzatvédelmi törvény ellen, amely 1993. január 1-én lépett hatályba, számos alkotmányos kifogás merült fel. Az Alkotmánybíróság ezért az 1998-ban megalkotott határozatában néhány kifogásnak helyt adva értelmező, megállapító, megsemmisítő, illetve elutasító döntést hozott, 2000-ben pedig a jogalkotó a LXXXVII. sz. törvénnyel módosította az 1992. évi LXXIX. sz. törvényt. A jogalkotásnak ez a folyamata általában a magzati élet védelme jegyében zajlik, sajnálatos azonban, hogy ezt a feltevést a 2004. évi statisztikai adat, amely még mindig 52539 terhesség-megszakítást regisztrál, megcáfolja. Erre figyelemmel az elemzés az elérendő cél szolgálatában „de lege lata” a terhesség-megszakítás négy okának gyakorlati kérdéseit boncolgatja. Az okok mélyrehatóbb vizsgálata tovább erősítheti a magzati élet védelmét.

A magzatvédelmi törvény 5.§ (1) bekezdése szerint „a terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg.”

1.) Veszélyeztetettség a törvény 5.§ (1) bek. a.) pontja szerint „az állapotos nő egészségét súlyosan veszélyeztető ok” fennállása. Ezt két szakorvos előzetes vizsgálata alapján kialakított egybehangzó szakvéleménnyel kell a várandós anyának igazolnia. Ok általában kardiológiai, pszichiátriai stb. betegség fennállása, amely miatt a terhesség kihordása vagy/és a szülés az anya betegségére káros, negatív következménnyel, illetve veszéllyel járna. Az alapvetően mérlegelés szerinti megítélésnek ez a tárháza tág lehetőséget nyújt a várandós anya terhesség-megszakítási kérelme alátámasztására: a szülőképes nők száma, akik ez okból kérték a terhesség megszakítását, 1993. (a törvény hatálybalépése) és 2004. között – a KSH-tól beszerzett adatok szerint – országosan évente 646 és 1133 között volt. Ennyi beteg és veszélyeztetett anya volna? Mit tesz a gyógyító intézmény ennek az oknak a csökkentése, netán kiküszöbölése érdekében?

2.) A terhesség-megszakításra a magzat veszélyeztetettsége miatt (6.§. (1) bek. b.) pont), vagyis azért mert a magzat orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved, a vizsgált időszakban évente 411 és 751 közötti esetben került sor. A SOTE-nak az országos gyakorlat szerint működő Családtervezési Szolgálatától (Czinkos Éva bizottsági tagtól) nyert értesülés szerint Papp Zoltán professzor ezzel a problémával több évtizede foglalkozik. A károsodás a professzor kezdeményezésére országosan bevezetett magzatvíz-, ultrahang-, stb. szűrővizsgálatok kóros diagnózisain alapszik.

A Családtervezési Szolgálatok ilyen esetekben – ugyancsak az említett professzor kezdeményezésére – felhívják a várandós anya figyelmét a fejlődési rendellenességre és az anya döntésére bízzák, vállalja-e a szülés kockázatát.

A SOTE Szolgálatától nyert értesülés szerint igenlő döntés főként magasabb iskolázottságú anyák közül évenként néhány előfordul.

A várandós anya, valamint a magzat veszélyeztetettségén alapuló terhesség-megszakítások száma évenként változik, de nem csökken. Okszerűnek tűnik ezért az egészségügyi intézmények ezzel összefüggő gyógyító – megelőző tevékenységének előmozdítása és a sokirányú – oktató-, nevelő-, média-, stb. – felvilágosító munka hatékonyságának növelése. Erre annál inkább volna szükség, mert az élet társi és az alkalmi partnerkapcsolatok növekvő száma miatt okafogyottá vált a házasságkötés előtti orvosi vizsgálat bevezetésére évtizedek óta tett hiábavaló kísérlet.

3.) Ha a terhesség bűncselekmény következménye (6.§ (1) bek. c.) pont), az anyát terheli a rendőrségi eljárás kezdeményezése. A bünyügyi iratokat a Szolgálat hivatalból szerzi be. Erre az okra a várandós anya 1993. és 2004. között minimum 26, maximum 124 esetben hivatkozott, átlagosan tehát évenként 54-re tehető az erőszakból bekövetkezett terhesség.

A szolgálattól kapott tájékoztatás szerint családon belüli erőszakra, apa és leánya közötti erőszakos nemi kapcsolatra, megrontásra, a férj vagy az élettárs brutális fellépésére az anya ritkán hivatkozik, sajnos azonban ilyen esetek is előfordulnak, fellelhető adat mindazonáltal nincs.

4.) A várandós anyák a terhesség-megszakítás okaként számszerűen legmagasabb arányban „súlyos válsághelyzetükre” hivatkoznak. Súlyos válsághelyzet az 5.§. (2) bekezdése szerint „az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz.”

A magzattvédelmi törvénynek a terhesség-megszakításra vonatkozó e legvitatottabb rendelkezése a törvény és végrehajtási rendelete hatályba lépése utáni években számos ellenkezést, felháborodást és megbotránkozást váltott ki azok körében, akik a magzati élet védelmét erkölcsi, világnézeti, orvosi, népesedéspolitikai, összességében alkotmányjogi megfontolásból a társadalom egyik legfontosabb feladatának tekintették és annak a megalkotott törvény általi garanciáit megalapozatlannak tartották. Az Alkotmánybíróság ezért – amint arra fentebb már utalás történt – 1998-ban nem halaszthatta tovább a különböző indítványok tekintetében való határozathozatalt, két évvel később, 2000-ben pedig az Országgyűlés is módosította az 1992-ben hozott törvényt.

Az Alkotmánybíróság határozatának rendkívül részletes indoklása, a különvélemények és a párhuzamos vélemények hűen tükrözik az álláspontok megosztottságát, de azt is, hogy a probléma végleges és valóban megnyugtató törvényi rendezése még várat magára.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint „a súlyos válsághelyzet az arányosság kritériumának az abortusz sajátos tényállásra alkalmazott konkretizálása”. Az európai államok ezzel kapcsolatos törvényeire is utalva kifejti, hogy

„a magzat életvédelmének korlátozását az anya joga által az teszi arányossá, hogy a terhesség kihordása, vagyis a magzat védelmének (jogának) érvényesítése olyan megterhelést jelentene a várandós nő számára, amely lényegesen nagyobb annál, mint ami normális esetben a terhességgel együtt jár, úgy hogy a terhesség folytatása a nőtől nem várható el”.

A törvény tehát a súlyos válsághelyzettel a várandós nő állapotát minősíti, akinek az állapota igazolhatja a magzat védelmének feladását. Leszögezi továbbá, hogy az állam legalább elvileg és alkotmányos okból nem engedi szabadjára az abortuszt, azt ugyanis a jog csak kivételes esetben tűri el: legális terhesség-megszakításnak súlyos élethelyzetben és lelkiismereti konfliktus esetén és a nő élethez, egészséghez, önrendelkezéshez való joga súlyos sérelme esetén van helye”.

Az Alkotmánybíróságnak ez a liberális eszméken alapuló – a nagyobb rossz elkerülése érdekében a „csékélyebb rosszat” választó – érvelése egyfelől azon alapszik, hogy elutasította a Ptk. 10.§-ának alkalmazhatóságát, vagyis azt, hogy az anya terhesség-megszakítási szándéka esetén a magzat számára gondnok rendelhető (l. I.1., alatt is). Másfelől éppen ez az elutasítás volt az elvi alapja annak, hogy az Országgyűlésnek ne kelljen állást foglalnia a magzati élet védelméről szóló törvényben a magzat jogalanyiságáról. A következtetés egyértelmű: a magzat jogilag nem ember, nem jogalany, az abortusz ennél fogva „nem az emberi életek közötti választás kérdése”. A magzat életét és méltóságát ezért – jóllehet a jogképesség a Ptk. 9.§-a szerint élve-születés esetén fogamzása időpontjától kezdve megilleti – nem illeti meg az az abszolút védelem, ami az Alkotmány 54. § (1) bekezdése értelmében kizárólag a már megszületett embert (itt: a várandós anyát) illelheti meg. Összegezve a fentieket: az abortusznak az anya súlyos válsághelyzetén alapuló – a magzatvédelmi törvény szerinti – megengedése nem más, mint a XX. és a XXI. század szélsőséges liberalizmusával szembeni megalkuvás. A magyar jogalkotás számos európai jogrendszerhez hasonlóan sajnos még nem jutott el a lengyel Alkotmánybíróság 1997-ben kihirdetett ítéletének következtetéséig, hogy t.i. „az abortusz engedélyezése az állapotos nő nehéz gazdasági vagy szociális helyzete alapján sérti az alkotmányos értékek arányosságának elvét... A nő szubjektív helyzetértékelésén alapuló érdekvédelme és az élethez való jog ütközése esetén az utóbbinak van elsőbbsége”.

Az Országgyűlés az Alkotmánybíróság határozata alapján, ám iránymutatásának csak részbeni figyelembevételével 2000-ben módosította és kiegészítette a magzatvédelmi törvényt. A módosítás elsősorban a súlyos válsághelyzetre, illetve a társadalmi ellehetetlenülésre hivatkozó kérelmek elintézésével kapcsolatos törvényességet hivatott erősíteni. Lehetővé teszi a kérelmező anonimitását, úgy rendelkezik, hogy a Családvédelmi Szolgálat tanácsadásainak kétszeri alkalommal kell történnie, a tájékoztatásnak a magzat megtartása

érdekében kell lezajlania és tartalmaznia kell a fogantatásról, a magzat fejlődéséről, a terhesség-megszakítás veszélyeiről való felvilágosítást, az örökbeadás lehetőségét és feltételeit, valamint ki kell terjednie az állami-társadalmi szervek sokirányú magzat- és gyermekvédelmi tevékenységére, az elnyerhető anyagi támogatásokra és kedvezményekre stb.

A SOTE Családvédelmi szolgálatától (Czinkos Éva munkatárstól) nyert értesítés szerint havonta egy, legfeljebb két esetben fordul elő, hogy a várandós anya a korábbi döntését megváltoztatva elállt terhesség-megszakítási kérelmétől.

A terhesség-megszakítás statisztikai adatai 2000. óta csekély mértékű csökkenést mutatnak, ennek okairól azonban hitelt-érdemlő adatot nem sikerült fellelni.

III. Végezetül felmerül a kérdés: amíg az Országgyűlés a megfogant magzat és a várandós anya életének értékazonosságát, valamint az ebből okszerűen következő arányosság követelményét törvénybe nem iktatja, vagyis az ezen elveken alapuló új magzatvédelmi törvényt meg nem alkotja, várható-e a „súlyos válsághelyzetre” hivatkozó terhesség-megszakítás tekintetében a gyermekáldás elfogadását és a népesség-szaporodást egyaránt szolgáló törvénymódosítás? A válasz nemleges.

A súlyos válsághelyzet törvényi tényállásának szigorítása esetén számolni kellene a nem kívánatos büntetőjogi következményekkel, vagyis azzal, hogy a szigorítás következtében a törvényes út megkerülésével végrehajtott – és ez esetben ellenőrizetlen, az egészségügyi szabályokat is figyelmen kívül hagyó – magzatelhajtások száma a rosszemlékű 1950-es évekhez hasonlóan jelentős mértékben megemelkedne.

A magzat a teremtő Isten ígérete, a gyermek Isten ígéretének megvalósulása. Amíg a nő és a férfi lelkében az emberi létnek ez a titka nem nemesedik újra hitté, az állam feladata, hogy ebben az elanyagiasodott, erkölcsi szabaddosságra süllyedt világban a gyermek vállalását hatékony anyagi támogatással és az élet minden területére kiterjedő kedvezményekkel segítse elő.

S amíg a költők ilyen verset írnak, mégis, mégis van remény:

„A kályhánál elmerülve ül,
magában van, de mégis egyedül.
Testében titkot sejt: életcsirát,
- lehuny szemével is jövőbe lát.
Ha majd tavasz is, nyár is elköszön,
Akit ma sejt, egy nap világra jön.
Most is, ha nem hoz álmot éjjele,
Nem bánja, nem fél – beszélget vele.

Áprily Lajos: Fiatallány

Statisztikai adatok:

I.) Terhesség megszakítás összesen

1971	187425
1980	80882
1990	90394
2000	59249
2001	56404
2002	56075
2003	53789
2004	52539

II.) Terhesség megszakítás oki bontásban

Év	Anya egészségét veszélyeztető ok	Magzat veszélyeztetettsége	A terhesség bűncselekmény következménye	A nő súlyos válsághelyzete
1993	1133	1196	38	73580
1994	976	535	49	72892
1995	998	751	26	75157
1996	1022	729	67	74720
1997	936	570	124	72887
1998	665	483	68	67720
1999	646	477	50	64781
2000	669	497	26	58009
2001	759	574	31	55010
2002	792	450	32	54777
2003	642	411	35	52674
2004	906	651	108	50803

Megjegyzés: A táblázat a szülőképes nők adatait (életkorát, családi állapotát stb.) statisztikai adatok hiányában nem tartalmazza. Az abortuszok csökkenéséből ezért a magzati élet védelme szempontjából kedvező következtetés aligha vonható le.

Budapest, 2006. március - május

DIVATBA JÖTT A POSZTMODERN

Kulcsszavak: sajtó, politika, pénz, erkölcs

Mind a társadalmi, mind a gazdasági berendezkedés az uralkodó gondolkodásmódot tükrözi. Az aranyborjút azért hozták létre, mert megváltozott Isten láthatatlan hatalmáról addig vallott felfogásuk s inkább valami kézzelfogható akartak, ott és azonnal. Aztán megkapták: a mulatozás vérbe fojtattott s az ízzé-porrá zúzott aranyak is – szó szerint – megitták a levét. (1)

Ez az *aranyos* kisiklás később többször is megismétlődött az egész emberiség története során, de valahányszor eltértek az erkölcsiségtől – akár hatalomvágyból, akár pénzsóvárságból – mindannyiszor ráfizettek békétlenségben, igazságtalanságban, erőszakban, összeomlásban (Pl.: perzsák, görögök, rómaiak, spanyolok, franciák, svédek, angolok, németek, oroszok, japánok – s most az amerikaiak).

Napjainkban is így van, amikor: „Eladó az egész Világ!”, és „áll a hajsza, áll a bál a pénz körül”, – ahogy a Faust-ban Mephisto éneklé, aranyat szórva a nép közé. Van azonban két nagy különbség az utóbbihoz képest: a pénz-hatalom nem a nép közé szórja a pénzt, hanem saját magára, s a politika pedig nem képes a gondolatközlés szabadosságát térben, időben terjedését megakadályozni, mert az ICT azaz az információ és kommunikáció technológia (fényeszedéses sajtó, könyv, elektronikus hírközlés-internet, satelliták) áthatol mindenben, s a véka alá rejtett gonoszság nem marad titkos.

Amint az már jól ismert a politika – sajtó – pénz hármásával szemben csak a civil társadalom tudás-alapú, erkölcs-vezérelt és jóakarathajtott (knowledge-based, moral-controlled, goodwill-driven) mozgalmá számíthat sikerre, azaz a közjó elérésére.

A tudás-alap (Knowledge Based, szinte szimbolikus, hogy csak „kb”) az, ami további körülményekért igényel. A globalizációnak nevezett „közöny vízözön” túlélése csak bárkaépítéstől remélhető. A „bárka” különös tulajdonsága, hogy a hullámverések okozta bizonytalansága ellenére is szilárd érzetet kelt, mert mindig felülkerekedik az „ár”-on.

Ilyen bárka építés folyik ma is Világunkban nemcsak a társadalomtudományok területén, de a közgazdaságban is. Ez az **alternatív közgazdaság**. Az alternatív közgazdaság három elemből tevődik össze: közgazdaságtan – etika – valláshit (v.ö. tudás-alapú + erkölcs-vezérelt + jóakarathajtott követelmény

hármás). Előzménye Wilhelm Röpke szociális piacgazdasági javaslata, mellyel Konrad Adenauer és Ludwig Erhard rendkívül gyorsan helyre állította a II. világháborúban romokba zuhant Németországot.

Adam Smith (1723-1790) szerint – akitől *Marx* a tanait plagizálta – a gazdaságot *meghatározó 3-as: önérdék-profit-piac*. Ebből kialakult neoliberais elgondolás és a Világra rákényszeríteni szándékolt globalizáció önszabályozásába vetett hitük szerint, az így kialakult gazdagoktól – úgymond – „leszivárog” a jólét a szegények felé.

Ez az önellentmondásos elgondolás nem bánja, hogy a Világon létező 3,5 milliárd szegény nem képvisel „fizetőképes keresletet”, tehát utóbb nem lesz kinek bármit is haszonnal eladni. *Szegény* az, akinek csak a létfenntartáshoz elég ellátmányra jut; *nyomorban* él, akinek még ennyije sincs, nélkülöz; *nincstelen*, akinek semmije sincs, koldulásra szorul; *gazdag*, aki keresetéből félre tud tenni későbbi elköltésre; *dúsgazdag*, akinek annyija van, hogy nem képes magára vagy övéire elkölteni.

A kínált és kényszerből felvett hitelek kiszolgáltatják a kölcsön-vevőket s akkor a nép a Mephisto hatalmába kerül: anarchia majd diktatúra a várható menetrend. Az ember a hatalom tárgya lesz, akit manipulálnak Ezzel szemben az *alternatív közgazdaság* az embert állítva a központba, a közjó (=igazságosság és béke) megteremtése alanyának tekinti és tartja. Filozófiájában az emberség = munka és hit. (v.ö. ora et labora, dabit tibi Deus omnia bona).

A XX. században divatba jött neopozitívizmus tagadja a metafizikai létet, mindent a tapasztalat alapján ismer csak el. Orvosi kitüremkedése ennek a tapasztalaton kelt orvoslás (Evidence based medicine) eltúlzása, mely piactámogatott tömegvizsgálatok eredményei alapján fogad csak el megállapításokat, melyeket aztán u.n. eljárásrendekben (protokoll-okban) tesz közzé; ezzel kitűnő alkalmat kínál 1) a szakmai felsőbbségnek, 2) a közhatalmat gyakorló jognak, hogy, mint kötelezőt, számon lehessen kérni, s a hámból, a karámból, keretből kihágót elmarasztalni, akárcsak 1956-ban vagy éppen manapság is. A protokollok betartása késedelmet is jelenthet a beteg ellátásának, ugyanis sok feleslegest ír elő, ráadásul ezért mindig többbe kerül. Ha tehát ettől egyéni, emberközponitú tapasztalat alapján a doktor eltér, anyagi kárt okoz a „mindenható piacnak”. Ilyen körülmények között a szakmai felsőbbség tehát nem tanító mesterként, hanem számon kérő bíróként viselkedik. A rosszul kialakított tekintély nem a humanista személyes mester/tanítvány, hanem jogalapú főnök/beosztott viszonyban nyilvánul meg.

Ezzel szemben a vezérfonal (guide-line) olyan tájékoztató segítség, mely szélesíti a szakmai lehetőségek áttekintését, nem kényszerít, csak tanácsol, de ugyanúgy tapasztalaton kelt.

Chesterton G.K. azt írja, (2) hogy: csak kétféle társadalmi szervezetet lehet elképzelni – személyes uralmat és személytelen uralmat. Ha az én anarchista barátomnak nem kellene az uralkodó törvények, megkapja a törvényes uralkodókat. Ha jobban szeretjük a személyes uralmat, a maga tapasztalatával és hajlékonyságával – akkor royalisták vagyunk. Ha jobban szeretjük a személytelen uralmat, dogmaival és definícióival, akkor köztársaságiak vagyunk. Ha azonban olyan merészen gondolkodunk, hogy nem kellene sem királyok sem szabályok, akkor hülyék vagyunk” – most éppen ez van kialakulóban, mert a törvények meg nem uralkodnak, mert épp a hatalom nem tartja be azokat (pl. a Budai Irgalmasrendi Kórház, mint közfeladatot ellátó kórház állami támogatásának megtagadása. Ez mulasztásos törvénytétel).

A napjainkban szélteben-hosszában hangoztatott posztmodern pluralizmus már kezd hasonlítani az anarchiához. Azt hirdetik, hogy nincs objektív igazság, holott az igazság csak objektív lehet, mert ha nem az, akkor nem igazság. *Az igazság a gondolat és tényállás egybevágósága. Veritas est adaequatio rei et intellectus* (3, 4, 5). Amikor azt hirdetik, hogy „minden relatív”, az annyit jelent, hogy *minden mástól függ* –, ezzel azonban képtelenséget állítanak, mert *a mindenén kívül nincs más*.

Napjaink globalizációjának szellemisége: az egocentrikus Új Korszak-nak nevezett irányzat (new age, new wave), mely drog szabadságot (jó pillanatnyi üzlet!), homoszexuálisok házasságát (6) és számukra akár gyermek örökbe fogadását, vég nélküli gazdasági növekedést, szabadosságot hirdet. Ezek és nem a gazdagság szivárog lefelé a tehetős hatalom-gyakorlóktól a szegény, jogfosztottak felé. (v.ö. munkához, egészséghez, oktatáshoz való jog érvényesülésének hiánya).

A két szép gondolat az *esélyegyenlőség*, politikai és az önérvényesítés gazdasági diktatúrába torkollik, ha gátlástalanul alakítják ki. Ezeket ugyanis csak MÉRTÉK-letességgel (temperantia), emellett az önérvényesítést OKOSSÁG-gal (prudencia), az esélyegyenlőséget IGAZSÁGOSSÁG-gal (iustitia) és nem pillanatnyi felhevüléssel, (mint a forradalmakban), hanem kitartó, állhatatos lelki ERŐSSÉG-gel (fortitudo) szabad, és csak a közjót sikeresen valósító módon gyakorolni. Érdekes, hogy a megnevezett fogalmak Aristotelestől kezdve, az Egyház által régóta tanított, SARKALATOS ERÉNYEK.

Ezekre van szükség, hogy az ENSZ által meghirdetett «fenntartható fejlődés» (miért nem „fenntartandó”?) megvalósulhasson. Ehhez azonban meg kell különböztetni mi az, aminek célszerű globálisnak lennie – pl.: mértékegységek, közlekedés, hírszolgálat, oktatási anyag és mi az, aminek nem célszerű világméretűnek lennie – pl.: mezőgazdasági termelés, kulturális szolgáltatások: egészség, oktatás, civil társadalom törekvései (nemzeti tradí-

ciók, népművészet). Ezeket nem szabad integrálni, hanem inkultúrálni kell. **Európa** nem az őt alkotó államok aritmetikai összege, hanem **a kolostorok, kastélyok, kunyhók (szerzetes, nemes, paraszt) lakóinak történelmi munkája. (7)**

A természet megőrzése sem főleg abból áll, hogy, ha olthatatlan erdőtűz támadt, akkor megelőző „Bokros” teendőként a még élő bokrokat tépegetjük ki, hogy ne legyen, ami majd égjen, hanem az is hozzá tartozik, hogy az elpusztult, letarolt területre még több új fát ültetünk (inplantálunk, investálunk). Ez a fenntartandó (to be maintained) – és nem fenntartható (sustainable) – fejlődés. Ugyanerre emlékeztetnek (8, 9, 10, 11) Az emberi társadalomban az emberi méltóság és szabadság kiteljesedése a legfőbb cél: a polgárok – nem csak hatásosabb, hanem mind hatékonyabb részvételével (v.ö. vezetői, összmunkatársi megbeszélések).

A profit elérése és növelése a modern piacgazdaságban a gazdasági tevékenység releváns célja ugyan, ám semmiképp sem válhat kizárólagossá (ez utóbbi szót erőltetik a gyógyszercégek), hiszen akkor lehetetlenné válik az emberi értékek (köztük az egészség) érvényesítése. *„A munka civilizációja felé kell haladni. A munkát az értékrend egyik központi elemeként kell kezelni. A munkának nem csupán a megélhetés forrásának kell lennie, hanem kiteljesedésnek, alkotásnak, és embertársaink érdekében végzett szolgálatnak is.”*(12) Egy keresztény kórházért felelős minden személynek ehhez kellene tartania magát, a legmagasabb pozíciójától a legkisebbig – az állapotbeli kötelességtől a cselekvésbeli felelőség felé fejlődve – a döntéshozatalban, melyből a kimaradás joga (opting out) ugyan ésszerű lehet egyesek részéről, de alkalmazása az összhangot (és hangulatot) veszélyezteti (ilyen, ha közügyekben egyes döntések háttéréről elmarad a megfelelő tájékoztatás) – a maastrichti célkitűzéseket kritizáló (13) (14). A posztmodern (15) jellegzetes vonásai: individualizmus; pluralizmus; **az intézmények válsága(!)**; az elkötelezettségtől való idegenkedés (házasság helyett együttélés), az ellenőrizhetetlen személyes tapasztalat hangsúlyozása, senkinek se hívő tekintély ellenesség, ugyanakkor vallásos hit helyett – mágikus hiszékenység.

A tekintély, mint tanultságon és/vagy tapasztalaton kelt elismertség, miközben megkönnyíti a tudás átadást (divatos szóval knowledge management) ürügy lehet egyfelől szolgálalkúságra, másfelől veszély anarchiára. Mások munkájáért felelősnek lenni hagyományosan menedzser szerep. Ezért nem annyira hatalom, mint inkább olyan felelőség, melyet csakis jóra szabad használni – segítő párja az engedelmisség, mely a rend egyik előfeltétele, s amely nem megalkuvó, de önlegyöző. A tekintéllyel „szemben” a szabadság, mint autonómia jelenik meg, de nem öntörvényűséget, hanem önindíttatást jelent s

mások autonómiájának erősítésében fejlődik önmaga is. (A kórházakban ilyesmi az egymásnak nyújtott konzílium).

A hagyományos elleni lázadás dilettáns szubjektivizmusba, majd a kirekesztődésbe (hippy drop-out) torkollott. Kezdetre *Christian Dior New Look* (1941) ártatlannak látszó divat váltásával kezdődött, majd a New Wave *Fr. Girand** 1959-60 „mindig újabb” örületével folytatódott *kínálat vezérelt piachoz* vezetve (a *kereslet vezérelt* helyett), hogy az ember legyen gyönyörre tervezett termék; ehhez nyújt segítséget a posztmodern pszichológia, mely azt állítja, hogy a szülő nem igazán az, csak édesapa édesanya *szerepben* tetszeleg, és ez csupán szenvedélyes önimádat. Ez a *semmi sem az, aminek látszik* világ már nemcsak szavakban hazudik, hanem a látszatokban, a virtuális realitás útvesztői által is. A (gyógyszer)reklám pl. nem egyszer tájékoztatásnak álcázza magát, hogy ne essék a hirdetési tilalom alá. A művészi sem a szép kifejezése már, hanem a megdöbbenésé. (16). Ez adható el jobban. A fikció éppannyira legitim vagyis a kitaláció éppannyira elfogadott, mint a dolgok tényleges lefolyása, csak érzelmileg hasson. Így aztán a gondok felszámolása helyett a róluk való beszéd, a magyarázkodás lép előtérbe, (a problem solving helyett a retorika; úgy tűnik a közelünkben is lelhető ilyesmi.). A „*fanatizmus hitvány lángját*” (*Stephan Zweig*) könnyen fel lehet lobbantani kitalált álhírekkel, amiktől időnként – sajnos – egészségügyünk sem teljesen mentes. Ettől, nemcsak az eredményekről, hanem a folyamatok alakulásáról történő folytonos, igaz tájékoztatás menthet meg.

Ebben a társadalmi-gazdasági káoszban (17) kell nekünk testet-lelket gyógyítani és a haszonleső piacolás közben még a pénzre is figyelni, hogy a „pénzt vagy életet” felszólításra ne azt válaszoljuk, hogy „inkább az életet, mert a pénzt későbbre, öreg napjaimra tartogatom”. Ha egy eldöntött folyamatnak nemcsak a kimenetelét, hanem az igazságát is nézni kell – az óriási többletmunka, melyből túlhajszoltság származik. Ha nincs belső biztos tisztetség, akkor a külső ellenőrzés válik szükségessé, majd az ellenőrzés ellenőrzése stb. (18) Lehet, hogy egy posztmodern módon megszervezett gazdálkodás pénzügyileg sikeres, de ne felejtsük el Márai bölcs szavait: „*Lehet, hogy a siker bizonyít, de nem igazol*”. Ezért van óriási felelőssége a fejleményekért az írástudóknak (19)

*Megjegyzés

Ahogy az ember belső világa meglátszik a külsején - nemcsak az arcki-fejezés, testbeszéd (gesztikulálás), testtartás, hanghordozás, kifejezőmód, szépitőszerek, ugyanígy az öltözködés is kifejezi a belsőt. Az ember teste nemcsak a bőréig terjed ki, hanem a ruházatáig, akkor is, ha az minimális

(forró nadrág, „mini” szoknya, mini alsónemű (tanga, mely már semmit sem véd, legfeljebb! támad.).

A „mini” divat tovább terjeszkedett: mini rádió, mini TV (karórába építve), mini computer, mini golf, stb. Az öltözködés „mini”-jének divata még tovább változott: ha a ruhadarab szétnyitható, akkor szétnyitják (a kétoldalt magasan felvágott szoknya, a félig kigombolt blúz, kabát helyett kofa-mellény, legújabban a nyitott inggallér a parlamentben is); ha a „ruha” nem szétnyitható, akkor kétfelé választják (bikini, v. akár „topless”; másképpen erőszakkal teszik nyitottá (szándékosan elszakított farmer, „rongyosat” utánzó szoknya alja, „gönc-a-göncön” női ruházat stb.). Ezeknél még az ún. „turkálókban” is tisztességesebb ruhák találhatók. Kezd ismét divatba jönni a két oldalán hordható ruha; szinte jelképes hogy kevésbé harcias világunkban a kardforgatás helyét a köpönyegforgatás vette át.

Nem kellene a szilárd jellemek, szilárd meggyőződések. Divat lett nem megadott *időpontban*, hanem *x óra magasságában* megjelenni vagy közölni bármit. Nem kell az a nagy pontosság, inkább „lazán” adjuk meg egy esemény idejét, hátha el is halasztható; (ráadásul képzavar az időpontot magassággal megadni). Hatalomfitogtatási trükk késni, mert azzal az érte való várakozást, majd megérkezésekor a rá irányuló figyelmet lehet erősíteni.

A „lazaság” egyre mélyebbre hatol be az erkölcs területére is. A *pontos* elvárás helyett inkább *hőzavetőleges* legyen pl. a feladat. Ne legyenek meghatározott erkölcsi szabályok, hanem mindenki megszabhassa magának azokat; holott annak kell mindent megszabnia. Posztmodern kívánság, hogy a sokféleség az erkölcsre is vonatkozzék. Az egyöntetűen érvényesnek tekinthető erkölcsi rendszer legalább minimális vagyis „mini” legyen. Tehát amikor a „mini” elérte az etikát, akkor etikett lett belőle, ami az etika kicsinyítő alakja.

Talán nem kellene eszeveszetten a posztmodern szerint *haladni*, jobb lenne a hagyományosan már bevált szerint *fejlődni*. Haladás és fejlődés nem ugyanaz.

IRODALOM JEGYZÉK

- 1.) Ószövetségi Szentírás, Mózes II. 32.
- 2.) Chesterton, G.K.: Hagyományok és hazugságok. Fordította és szerkesztette Hevesi S. Második kiadás, Révai-kiadás é.n.
- 3.) Aristoteles: Cat 12, p 14-21
- 4.) Aquinói Szent Tamás: De veritate I.1, S.Tk.I.16.1

- 5.) Lenin, V.I.: A marxista filozófia alapjai IX. fejezet 337. old. Id.még Összes művei 38. köt. 178-179. old. Kossuth Könyvkiadó 1963
- 6.) Európai Parlament szavazása 2014.02.04; <http://www.votewatch.eu/en/homophobia-and-discrimination-on-grounds-of-sexual-orientation-and-gender-identity-motion-for-resolu-2.htmlm=auto,0,364>
- 7.) Rumi, G.: <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/55561>
- 8.) II. János Pál pápa: Sollicitudo Rei Socialis (1988)
- 9.) II. János Pál pápa: Centesimus annus (1991) enciklikái.
- 10.) XIII. Leo pápa: Rerum novarum 1891. május 1.
- 11.) XI. Pius pápa: Quadragesimo anno szociális körlevele 1931.
- 12.) Jean-Yves Calves SJ in John Sweeney – Jef Van Gerwen: More EU-rope. A Critical Christian Inquiry into the Process of European Integration. Ed.Pharos, Kampen 1997
- 13.) Damian Howard SJ 1996-97-es Kormányközi Konferencia
- 14.) Mgr. Joseph Homeyer: Kirche - postmodern „überholt? (hildesheimi püspök, a Commission des Episcopats de la Communauté Européenne elnöke): c. Münchenben 1996-ban kiadott könyvében (ford.: „idejétmúlt” postmodern egyház?)
- 15.) George, S.: Lugánói tanulmány Kairosz Kiadó, Budapest, 2009.
- 16.) Sedlmayr H.: A modern művészet bálványai Gondolat Kiadó Stúdium Könyvek, Budapest, 1960
- 17.) Naszlady A.: A gazdaság emberi tényezői **Eü. Gazd. Szemle 47:3, 19-23, 2009**
- 18.) Abraham Lincoln: W. F. Elkinshez írt levél - U.S. President A. Lincoln, Nov. 21, 1864; Cit. from 1950 Lincoln Encyclopedia, compiled by Archer H. Shaw, which „authenticates” the quote by citing a purported 1864 letter from Lincoln to one Col. William F. Elkins found in Emanuel Hertz's 1931 book, Abraham Lincoln: A New Portrait.
- 19.) Benda J.: Az írástudók árulása ANONYMUS KK. Budapest 1945

A VADÁSZAT ÉS A TERMÉSZETVÉDELEM BIOETIKAI SZEMMEL *

Szakterületi testvériség

A vadászat és a természetvédelem, mint két egymás mellett lévő – bár semmiképpen nem egykorú – sőt, egymásból fejlődött, egymást kölcsönösen meghatározó, kiegészítő és feltételező szakterület kapcsolata meglehetősen új keletű.

A vadászat az emberről válással egyidős (táplálék, ruházat, eszköz, önvédelem), míg az intézményes természetvédelem kialakulását 1882-re, az első nemzeti park (Yellowstone) létrejöttétől számítják. (Természetesen vad elejtésére, illetve természet megóvásra vonatkozó gondolatok és cselekedetek ennél már jóval korábban is voltak.) Ezen új keletű kapcsolat az elmúlt századokban, de kiemelkedően is az elmúlt néhány évtizedben

- szoros kölcsönhatásban,
- dilemmáktól és konfliktusoktól nem mentesen,
- nagyon érdekesen, izgalmasan és főleg tanulságosan alakult.

Gyakran említik – magam is – a vadászat szakterületére nézve az „idősebb testvér” a természetvédelem szakterületét illetően pedig a „fiatalabb testvér” kifejezéseket. Tesszük ezt egyrészt a szakterületek művelésének időbeli eltérésére utalás, másrészt a „közös bölcsőben” ringás okán. Egy szakterület másiknál idősebb volta, vagy egyiknek másikból alakulása azonban semmiféle etikai előnyt nem keletkeztethet. Ezt igazolja, hogy a vadászat ősi mivoltát semmibe véve, mégiscsak abban a természetóvó etika erős irányítottsága érvényesült.

A vadászat és a természetvédelem kapcsolatának kialakulása, múltja

Általában megfigyelhető, hogy egy-egy természeti erőforrásért való aggodás csak akkor jelentkezik, amikor az már drámaian megfogyatkozott. Pl.: erdők, lápok, bölény, túzok stb. Hosszú távú fenntartására, megóvására, esetlegesen bölcs hasznosítására vonatkozó szabályok pedig először mindig az erőforrással történő gazdálkodásról rendelkező felső szintű szabályozásban jelentek meg. Így volt ez a bányászatról szóló, az erdőgazdálkodást szabályozó, vagy a vadgazdálkodást érintő rendelkezések esetében egyaránt (Mária Terézia: Erdőrendtartás). Ez természetesnek is tekinthető, hiszen minden erőforrással gazdálkodó szakterület előbb-utóbb eljut abba a helyzetbe – felfigyelve annak fogyatkozására –, hogy belássa: a hosszú távú előnyük nem áldozhatók fel a

rövid távú érdekekért. A megfogyatkozott (megritkult) erőforrások – így például a természeti (élő és élettelen) erőforrások – esetében pedig azok kíméletes használatáig, illetve védelméig.

A vadászat a vadon élő, vadászható állatfajok (azaz a „vad”), mint természeti erőforrások hasznosításával foglalkozó, továbbá szabályozását végző szakterület, másrészt a természetvédelem, mint a vadon élő, nem vadászható állatfajok megóvására irányuló szakterület múltja is ezer szálon kötődött össze. A múlt kapcsolatának nyomon követése szakmai oldalról túl szerteágazó, összetett és bonyolult lenne, ezért legcélszerűbb a jogi szabályozás néhány jelentősebb eseményének felvillantása.

Az 1883-as vadászatról szóló törvény volt az első, jogérvényű szabályozás, amely már az énekes madarak vadászatának tiltását minden időben elrendelte. Szabályozta továbbá más állatfajok vadászatát is.

Az 1901-es miniszteri rendelet viszont már 132 madárfaj védelmét rendelte el. Az 1904-, 1906-, 1912-, 1925-, és 1933-as rendeletek további vadon élő madárfajokra terjesztettek ki teljes vagy részleges vadászati tilalmat.

1954-ben a Minisztertanács a vadászhatók kivételével csaknem az összes madárfajt védelem – köztük 34-et fokozott védelem – alá helyeztek.

1961. évi természetvédelmi törvényerejű rendelet 19 madárfaj kivételével valamennyit védelem alá helyezi.

Ma pedig már 361 madár és 55 emlős állatfaj teljes jogi védelme biztosított.

Mіндеzen vázlatos áttekintésből nyomon követhető a két szakterület jogszabályainak egymásból fejlődése, továbbá az a tendencia, ami a természetvédelmi rendelkezések mind kiterjedtebbé válásában és erősödésében mutatkozott meg. Ebben nem csupán szakmai megfontolások, hanem a társadalomnak az állatvilág egyedeivel szemben mutatkozó emocionális és etikai szemléletváltása is igen erősen szerepet játszott.

A szemléletváltásból fakadó kérdések:

- fennmaradhat-e az emberiség az őt körülvevő élővilág nélkül?
- átalakítható-e korlátlanul a természet?
- uralkodhat-e az ember a fajok felett? Kipusztíthatja-e őket?
- milyen következményekkel jár a fajok és életközösségek pusztulása az ember számára? (bioindikátorok?)

A vadászat és természetvédelem kapcsolata a közelmúltban

A vadászat és a természetvédelem kapcsolata terén a közvéleményben főként két nézetet találkoztunk (nevezhetjük szélsőségeknek is):

1.) Az egyik nézet szerint a vadászat és a természetvédelem érdekei szöges ellentétben állnak egymással, s ezek össze nem egyeztethetőek. A vadászat

az élővilág egy részének pusztításával jár, tehát nem is lehet más, csakis a természet védelmével ellentétes tevékenység. A vadász a teremtett élőlények életének elvételét teszi, cselekedete etikailag elítélendő. Való igaz, hogy a Föld egyes részein egyes állatfajok kipusztulásához, vagy számuk jelentős megfogyatkozásához alapvetően járult hozzá a kíméletlen és gátlástalan vadászat. Pl.: bölény, farkas, hiúz, medve, fajdkakas stb. E nézetet a tágabb közvélemény kiterjedtebb és naivabb része vallja. Vélekedéseik főként érzelmi és etikai alapon nyugszanak (ami egyébként nem elhanyagolható szempont). Legtöbben az állatok iránt érzett szeretet oldaláról közelítik meg a vadászatot és általában a szeretett lények megölését utasítják el a vadászatban. Ismereteik a biológia, az ökológia és általában a természeti folyamatok terén meglehetősen felszínesek.

2.) A másik nézetet vallók szerint a vadászat – vadgazdálkodás egyben természetvédelmi tevékenység is – (vagy főként az), tehát a két fogalom közé egyenlőségjel tehető. Véleményük szerint a vadászok cselekedetei teszi lehetővé a vadon élő állatfajok közül a vadászható fajok fennmaradását. Szerepük társadalom általi megítélését elsősorban a „vadvédelem” kihangsúlyozásával kívánják szimpatikussá tenni és elmozdítani a természetvédelem irányába.

E nézet vallóinak állításai is rendelkeznek jelentős igazságtartalommal. A vadászok szerepe – a nagyragadozók hiányában – a vad túlszaporodása terén továbbá selejtezéseik végzésekor és még több egyéb esetben, pl.: védett faj szaporulatának vad általi pusztítása esetén (vaddisznó). Nem kétséges a vadászati idények megállapításának, illetve azok szűkítésének természetvédelmi indíttatása, ugyanakkor a hosszú távú vadászati érdekek érvényesítésének szándéka sem. Az sem vitatható, hogy egyes térségek természetvédelmi rendeltetésre történő kijelölése – védetté nyilvánítása – neves vadászemberek kezdeményezése révén történt meg (Herman Ottó, Chernel István, Kaán Károly, Beretzk Péter, Rakonczay Zoltán, Sterbetz István stb.). Ezt a nézetet főként a vadászok táborából vallják, de szerepel egyes ökológusok és természetvédők vélekedése között is.

Természetesen a két nézet egyike sem fedi teljes mértékben a valóságot. Az igazság valahol ott van, hogy a

- természetvédelmi és vadászati előírásokat maradéktalanul betartó,
- természetyszerűen (természet közeli) vadgazdálkodó,
- tisztességesen, kulturáltan és etikusan vadászó,
- ökológiai szemléletű (biológiai sokféleséget fenntartó, sőt elősegítő)

vadásztársadalommal szemben a szigorúan szakmai alapokon vélekedő hivatásos természetvédelemnek semmi kifogása sincs, és nem is lehet. Az így

vadászó – vadgazdálkodó vadászokat a hivatásos természetvédelmi apparátus részéről emiatt általában az elismerés övezi. (Egyes zöld szervezetek és a lakosság részéről nem mindig.)

A vadászat és a természetvédelem kapcsolata ma

A két szakterület kapcsolatát az utóbbi időben inkább a közeledés, az egymás nézeteinek kölcsönös megértése, tisztelete jellemezte. A természetvédelmi célok nemzetközi és hazai szintű megértése és elfogadása eredményeként a feszültség a két szakterület között gyakorlati szinten is csökkent. A korábbiakban jellemző, kölcsönösen meglévő ellenségkép – éppen az egymással szembeni félelmek beigazolatlansága miatt – mára már erősen megkopott.

Mindkét szakterület – vadászat, természetvédelem – művelői és gyakorlói közül egyre többen érzik azt, hogy az ország egyazon 93 ezer km²-én kell ellátni mind a vadállomány fenntartását és szabályozását, mind pedig a természeti értékek védelmét. Sokszor a vadállomány és a természeti érték még egybe is esik (gondoljunk pl. egyes térségek kiváló vadállományának genetikai értékére). Az egymásra utaltság józan belátása és az egymás szakterületének kölcsönös megbecsülése, továbbá az etikai kérdések tisztázása elvezethet a mindkét szakterület társadalmi megítélésének javulásához, presztízsének emelkedéséhez.

A két szakterület érdekeinek összevetése

Amennyiben bármely két szakterület kapcsolatát korrekt módon kívánjuk áttekinteni és főként megítélni, akkor meg kell vizsgálni tételelesen, hogy hol, mely szakterületrészek esetében tapasztalható érdekazonosság és mely esetekben érdekellentét. Csakis ezek összevetése és természetesen súlyozása vezethet el a kapcsolat, szubjektivitástól és érzelmektől mentes reális megítéléséhez. Ebből adódóan igen tanulságos végiggondolni azt, hogy hol voltak a vadászatnak és a természetvédelemnek – sok esetben akár még látványos – konfliktusai, s hol pedig azonosak a nézetek és közösek az érdekek.

Ellentétes érdekek:

- egyes vadon élő állatfajok védettsége, illetve vadászhatóvá tétele tekintetében. Egyes, kipusztulás szélére sodródott állatfajok védelme, illetve a szaporodó állatfaj védelmének feloldása etikai szempontból sem kifogásolható.
- egyes védett állatfajok elejtése tekintetében. A hazai vadászok részéről a védett állatfajok esetleges elejtése azon túl, hogy tilos, nem is megbocsátható. Külföldiek vendégvadászata esetében, amikor je-

- lentős mértékben történt védett madárfajok elejtése is, a büntetőjogi következményeken túl etikailag is elítélendő.
- egyes szárnyas, illetve szőrmes, de különösen ragadozó állatfajok kártételeinek megítélése esetében (vetési lúd, egerész ölyv). Izgalmas etikai kérdés is.
 - a vadállomány létszámát és az élőhelyen okozott kártételeit (mezőgazdálkodás, kertészet, erdészet) illetően. A fenntartható és fenntartandó vadlétszám (főleg nagyvad-létszám). Etikai kérdés a vad, vagy élőhely, netán a harmonikus egyensúly?
 - a betelepített, betelepülő, hazánkban nem honos, illetve a visszatelepülő vadfajok vonatkozásában a fajok egymáshoz és az őshonosakhoz való viszonya etikailag is kérdéses (muflon, dám, farkas, medve, hiúz stb.)

Azonos érdekek:

- élőhely-rekonstrukciók, élőhely-javítások,
- környezet és természeti károsítások,
- környezet szennyezése (levegő, víz, zaj, élővilág),
- talajvédelem,
- természetes vagy mesterséges életközösségek,
- építkezések, beruházások, létesítmények,
- kemikáliák alkalmazása, felhasználása,
- hagyományos mező-, erdő-, nádgazdálkodás végzése,
- melioráció hatása, vízrendezés,
- terület-felhasználás,
- erdőtüzek, tarlótüzek,
- betegségek,
- vadorzás, illegális vadászat,
- oktatás, ismeretterjesztés, tudatformálás,
- kutatás, fejlesztés,
- környezetbarát technológiák bevezetése,
- természetkímélő megoldások alkalmazása,
- hulladékok, veszélyes hulladékok,
- biológiai sokféleség,
- monokultúrák,
- nagyüzemi termelés,
- erdőterület-növelés, fásítás,
- élőhely-védelem,
- bányanyitás, bányaművelés stb.

Ha egy képzeletbeli mérleg serpenyőjébe tennénk, mégpedig jelentőségüknek és valós nagyságrendjüknek megfelelően súlyozva és etikailag is megítélve az ellentéteket és az azonos érdekeket, akkor megállapítható lenne, hogy nagyságrendekkel több az, ami összeköti, mint ami elválasztja a két szakterületet.

Vadászat-vadgazdálkodás védett természeti területeken

A vadászati és vadgazdálkodási tevékenység védett természeti területeken történő folytatásának megítélésénél a következő alaphelyzetből kell kiindulni. A vad védelméről, vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény vadászterületnek minősít minden olyan földterületet és vízterületet, ahol a vad a számára nélkülözhetetlen táplálékát megtalálja és a természetes szaporodási feltételei, búvóhelye, mozgásigénye és nyugalma biztosított. A törvény megadja a vadászterületnek nem minősítő területek felsorolását is (pl.: belterület, major, temető, reptér), amiben a védett természeti területek értelemszerűen nem szerepelnek. Ebből levezethetően minden védett természeti terület (nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület, természeti emlék), sőt, még a fokozottan védett területek is vadászterületek egyben. Ez a törvényi szabályozásból következik, de elméleti, gyakorlati és bioetikai szempontból is helyes, továbbá tökéletesen megfelel a legszigorúbb természetvédelmi érdekeknek, még akkor is, ha a laikus nagyközönség számára ez furcsának tűnhet, vagy visszatetsző érzéseket kelt.

A védett természeti területeken – vadászterületi mivoltukból következően – tehát vadászat és vadgazdálkodás is kell, hogy folyjék. Főként – a túlszaporodó vad állományának féken tartására (vaddisznó, szarvas, muflon) – növény- és állatfajok és élőhelyük védelmére.

A vadászat azonban a területek természetvédelmi oltalma miatt esetünkben egészen más értelmű. Nem a vadászatnak, mint „atavisztikus” tevékenységnek, nem mint vadállomány fenntartó és szabályozó, nem mint sportnak, esetleg kedvtelésnek, nem is az ember természetben való kikapcsolódásnak (rekreációinak), de főként nem, mint a vadászatból származó bevételek nyereségének értelmében. Inkább a természeti értékek védelmének, az életközösségek ökológiai egyensúlyának és biológiai sokféleség biztosításának értelmében. Ennek megfelelően a vadászat a védett természeti területeken bizonyos tekintetben más (sőt, nagyon más), bizonyos tekintetben pedig azonos a hagyományos értelmű vadászattal. Más azért, mert csúcsragadozó hiányában főként a „vadállomány szabályozás”-át jelenti, azonos viszont abban, hogy a vad jogszerű – jogszabályokban szabályozott eszközökkel és módon történő – elejtését, terítékre hozását (és nem lelövését vagy netán agyonlövését) vagy befogását jelenti. Védett természeti területeken a vadgazdálkodás fogalma is mást

takar. Nem, mint hagyományos értelmű gazdasági tevékenységként, nem, mint bevétel-orientált, nyereség centrikus gazdasági formaként, hanem a kiváló genetikai adottságú vadállomány védelmét, hosszú távú fenntartását, az élőhely megóvását és a vadállomány létszámának ökológiai elvek szerinti szinten tartását végző tevékenységként kell felfogni. A vadászat védett természeti területeken tehát vadfenntartó és vadállomány-szabályozó tevékenység, azaz nem más, mint a „természetvédelmi kezelés” szerves része.

A természetvédelem kapcsolata és kölcsönhatása a vadászatetikával és vadász kultúrával

Ha a vadászat természetvédelemmel való, előzőekben csak nagyon vázlatosan ismertetett kapcsolatát gondosan megvizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy szoros összefüggés és egymásra hatás mutatkozik:

- a társadalom etikai elvárásai,
- a vadászat kulturális szintje, és
- a vadászat természetmegóváshoz való viszonyulása között.

Minél erősebb volt ugyanis a társadalom igénye a vadászatetikával szemben, és minél magasabb volt a vadász kultúra szintje, annál fogékonyabb volt a vadászok tábora a természet megőrzésének gondolatára. Ugyanakkor a természetvédelem világméretű előretörése és felértékelődése, továbbá az ökológiai tudat erősödése kedvezően hatott a társadalom etikai érzékének és a vadászati kultúrának az emelkedésére.

Szoros az összefüggés a természetvédelmi kultúra szintjének emelkedése és a vadászati kultúra szintje között is, mivel mindkettő összefügg az ökológiai tudat és etika alakulásával, fejlődésével (pl.: cigányréce, nyári lúd, nagy kócsag, vidra, hód, pézsmapocok elejtés etikája, borz, farkas, hiúz elejtés eltitkolása, elefánt, bölény). A fenntartható fejlődés, mint ez idáig egyedül üdvöztetőnek tűnő tendencia alól nyilván nem vonhatja ki magát a hazai környezetvédelem, a természetvédelem, de a vadászat – vadgazdálkodás szakterülete sem. A fenntartható vadászat és vadgazdálkodás elmélete és gyakorlata emiatt nem is ütközhet a legszigorúbb etikai elvárásokkal sem. A fenntartható vadászat és vadgazdálkodás ugyanis nem más, mint:

- a biológiai sokféleségre alapozott,
- a természeti folyamatokba harmonikusan illeszkedő,
- hosszútávra szóló (ökológiailag is tartamos),
- etikusan és kulturáltan végzett, azaz „böles” vadállomány-fenntartás és vadállomány-szabályozás.

A szabályozásnak pedig a természetes szelekciót lekövető (azt csaknem szimuláló) irányba szükséges elmozdulni, éppen a ragadozó állatfajok hiánya,

a vad túlszaporodása, a károsítás megelőzése, a biológiai sokféleség és a stabilitás biztosítása miatt.

A vadász, kézben fegyverével egyedül az erdőn-mezőn, élet-halál ura (Sterbetz István). Ezért különleges és erős etikát kíván viselkedése. Erre az oktatáson és minden más módon való terjesztésen keresztül, és nem könnyen lehet szert tenni. Reményt mégis a vadász- és a természetvédő társadalom (beleértve a zöld szervezeteket is) etikai igényességének növekedése és kulturális szintjének emelkedése adhat.

* A Magyar Bioetikai Társaság 2014 áprilisi tudományos ülésén elhangzott előadás

VÉRTES LÁSZLÓ

A BETEGEK FELVILÁGOSÍTÁSA TEGNAP ÉS MA

Kulcsszavak: empátia, etika, felvilágosítás, onkológia, öngyilkosság

Sok olyan téma van, amely országosan, azon belül az egészségügyben rendszeresen előfordul. Ilyen a betegek felvilágosítása. Erről a témáról írt nemrég Rojkovich Bernadette igen értékes tanulmányt (2). A felvilágosítás alapjának az orvos személyiségét tartom – empátiáját, szakmai tudását, betegszelőlé képességét. A rosszindulatú betegségben szenvedők tájékoztatása sok vitát váltott ki. Csokorba gyűjtöttem a XX. század első felében élő néhány híres orvos erről alkotott véleményét.

Dr. Bugyi István

(Szentés, 1898. január 3. – Szentés, 1981. április 3.)

Minden idők egyik legnagyobb egyénisége, emberségben, sebészetben is. „A sebesz orvos” című tanulságos könyve 1939-ben jelent meg (3). Jelen témánkat illető figyelemre érdemes részlete:

„És megjelenik az orvos előtt a rákbeteg. Legtöbbje mitsem sejt bajának természetéről, alig némelyike aggódik, gyanakszik valami komolyabb bajra. Valahogyan a rákkal is úgy vagyunk, mint ahogyan néhai szellemes ideggyógyászunk mondotta a végzetesen komoly központi idegrendszeri betegségre: „aki kész diagnosissal jön, hogy „tabes” – az biztosan nem tabeses”. Aki azzal jön, hogy rákja van – az rendesen valami egészen ártatlan dologgal

áll elő. Az igazi komoly, főleg inoperabilis rákos betegről sohasem halljuk a halálos ítélettel majdnem egyenértékű körjelzést. Ösztönösen kerüli első pillanattól az utolsóig.

Vajjon mennyit áruljon el, mennyit valljon be az orvos betegének betegségére természetéről? Könnyű s rövid a felelet: semmit. Mennél reménytelenebb a helyzet, annál meggyőzöbben kell tudva valótlant állítani. Nem orvos az, aki megmondja a betegnek, hogy rákja van. Mindent mondhat, csak az igazat nem. Mondhatja nyugodtan: semmi komoly baj, egy kis műtéti beavatkozás (ha operabilis), vagy meggyőződést színlelve annyit mond: még operálni sem kell (ha inoperabilis). A beteg természetesen megijed – főleg a műtéttől, gyanakodva kérdi, miért kell operálni. Az orvos nyugodtan felelheti, hogy ezekből a daganatokból (fekélyekből) néha még rák is fejlődhet, jó ennek a lehetőségnek elejét venni és kioperálni. Vajjon mitől kaphattam? – fogja kérdezni a beteg. Kérdésre kérdéssel válaszoljunk: mitől képződik az egészséges fa törzsében a fagörcs? Mitől nő a gyom a kerti növények között, pedig senki sem ültette, mitől nő a pipacs a búzatáblában, mikor senki sem vetette?

Itt van azután az operáció. Sokszor olyan műtétet kell végeznünk, ami a beteg életkörülményeit bizony gyökeresen megváltoztatja. Nyelvrák esetén esetleg teljes nyelvkimetszést, gégeráknál némaságra kárhozható teljes gégekiirtást, nyelőcsőráknál gyomorsipolyt, prosztataráknál hólyagsipolyt, a makkon ülő rák miatt penisamputációt, végbélráknál maradandó anus iliacust... és így tovább, sok lenne felsorakoztatni a véglegesített súlyos testi defectusokat, melyek a műtét, a gyógyulás után visszamaradnak. Kérdés mit, mennyit közöljünk a beteggel ezekből? A felelet erre is végtelen egyszerű: semmit. A betegnek csak annyit mondhatunk: egy kis operációval szépen rendbehozzuk a bajt. A legnagyobb embertelenségnek tartom némely sebész kegyetlen felvilágosítását: „a nyelvét ki kell operálni, figyelmeztetem előre, a beszéde sokat fog romlani” (rosszul is jósol, mert éppen nyelvcsontkítás után némelykor feltűnően jól megtanul újból beszélni az operált). Majd: „ki kell irtani gégejét, utána nem fog tudni beszélni”; vagy: „csövet kell bevarrni a gyomrába, hogy azon táplálkozzék”, „műtét után (parotistumor!) fél arca megbénulhat, esetleg nem tudja szemét sem becsukni, nyála kicsordulhat, az étel is kifordulhat szájából” – és amit leggyakrabban hallani, „műtét után nem fogja tudni tartani székletét”, „a végbelét ki kell varrni az oldalára és ott fog ürülni a bélsár”... És mindezekről esetleg még reversálist is kér szerencsétlen embertársától.

Ez az, amit sohasem tennék meg. Vállalom a felelősséget a magasabb íratlan s az írott emberi törvények előtt. Vállalom, mert tudásom, sebészi készségem legjavát adom munkámba a beteg megmentése érdekében. A

gyógyult rákbeteg sohasem fogja feljelenteni orvosát anus praetematuralisa miatt, sem a húgyhólyagba varrt Pezzer-katheterért, vagy a gégekiirtás utáni aphoniáért, afelől nyugodt lehet a sebész. És ha mégis megtenné? Van-e a világnak olyan ítélőbírāja, aki elmarasztalná az orvost, miután meghallgatta a legfelsőbb szaktanács véleményét? Elítélné, anyagi kártérítésre kötelezné azt az orvost, aki a rendelkezésre álló módszerekkel életmentő, sikeres rákműtétet végzett lege artis és megmentette betegét? A beteg a hosszas kezelés, súlyos betegsége tudatában nagyon is beletörődik a műtéttel járó defectusokba, csak még egyszer elhagyhassa betegágyát – mert élni akar; egyet kér csak orvosától: életet.

Sohase világosítsuk fel a beteget bajáról, a tervezett heroikus beavatkozásról, még kevésbé a visszamaradó defectusokról. Lesz még bőven ideje megtudni jövőjét – ne siessen vele az orvos. Vájjon milyen érzéssel, lelki állapotban feket az a beteg a sebész kése alá, ha tudja azt, hogy ez az első operáció csak „bevezető műtét” lesz, csak a bél alsó szakaszát varrják ki oldalára, hogy azután ott ürüljön akarától függetlenül a széklete.

És a hozzátartozók? Ez már egészen más kérdés. Az orvos meglátására van bízva, hogy kit tart a családban a legmegfelelőbbnek, hogy közölje vele a való tényállást, a helyzet komolyságát, a várható következményeket, a bekövetkező katasztrófát. Én ha látom, hogy a hozzátartozó talán még jobban aggódik, mint maga a beteg – egyelőre még őt sem világosítom fel mindjárt. Nem kívánhatjuk tőle, hogy azonnal jó színész legyen s hibátlanul játssza mindjárt azt a szerepet, amire lesz még ideje és alkalmá az elkövetkező hónapokban.

De mi lesz az inoperabilis beteggel? Vajjon meddig tudja hitegetni orvosa? Ez nem is olyan nehéz feladat. Csodálatos tünet (nem is tudjuk másként magyarázni, mint ezzel az egy szóval: életöszön), minél inkább elhatalmasodik a baj – állandó paradox jelenség – a beteg annál jobban bízik. Bízik javulásában, felgyógyulásában. A legkisebb szalmaszálba görcsösen kapaszkodik, minden látogatójának végtelen hálás, aki csak egy biztató szóval is megajándékozza. A betegség súlyosbodásával egyre könnyebb lesz az orvos helyzete, sokkal könnyebb, mint a betegség kezdetén, amikor a beteg mégcsak sejt valamit. Az utolsó, végstádiumban meg már alig kap keresztkérdéseket; a beteg mindent, minden rossz tünetet maga magyaráz, még alátámasztani sem, legfeljebb helybenhagyni kell orvosának. Semmit sem akar már a beteg – csak éppen élni, vegetálni. Nem ritka jelenség, amikor éppen az utolsó napokban utasítja vissza a morphinfeckendőt, mert az őt „gyengíti”. Sokszor igaza is lehet; annak a feckendőnek tartalma, melyet annyiszor kért, melyért annyit könyörgött, talán éppen a kegyelemdőfést adná. Mert az a pár nap is értékes neki, amit itt, Földünkön tölthet.”

Bugyi István professzor a további évtizedekben is foglalkozott a beteg- orvos kapcsolattal. Etika: magaslaton kelt – a jó példával hatott mindenkire. Erkölcsei magasságát bizonyítja az is, hogy a műtőben intő jeleket, etikai útmutatásokat, táblákat helyezett el: latin nyelven, magyarul. „A műtét nem lehet nagyobb, mint a betegség.”

1978-ban (4) ismét írásban bizonyította: számára első a beteg, az ember. Íme a szöveg (4): „Az Egészségügyi Dolgozó januári számában igen figyelemreméltó cikk jelent meg Magyar Imre tollából (5). A szerző azt fejtegeti, vajon megmondhatjuk-e a már semmiféle kezelésre nem alkalmas rákos betegnek, hogy gyógyíthatatlan. Az ilyen felvilágosítás nemcsak etikai, hanem elsősorban emberi szempontból nagyon megfontolandó: semmi esetre sem szolgálja a beteg üdvét, a „supraema lex”-et.

Ezt az életbe vágó kérdést veszi bonckés alá Magyar Imre „Reményt kell nyújtani” címmel. Állást foglal: ne mondjuk meg a betegnek! Hiszem, hogy a magyar orvostársadalom nagy többsége ezen a véleményen van, szemben az ellenkező álláspontot valló tengerentúli kartársakkal.

A sokszor szőnyegre került kérdéssel kapcsolatban a közelmúltban érdekes, figyelemre méltó könyv jelent meg az USA-ban Make Today Count címmel. Talán így fordítható le: Vess számot a mával. A szerző O. E. Kelly, egy amerikai kisváros - Iowa – újságírója, 200 oldalas könyvében leírja élettörténetét 1973 júniusától, amikor elveszett számára a világ, mert közölték vele, hogy gyógyíthatatlan rákja van. Mikor megtudta, hogy nincs több ideje hátra, legfeljebb három esztendeje, depresszióba esett. Szörnyű volt elviselnie az emberek tekintetéből kiolvasható részvétet, szégyellte, hogy beteg. Magába zárkózott, nem akarta gyötrelmeit megosztani feleségével, Wandával és négy gyermekével. Egyetlen kiút látszott: az öngyilkosság.

Egy reggel azonban rádöbrent, hogy mi is történik tulajdonképpen: ő maga öli meg a még hátralévő éveit. Magára talált. „Nem gyötöröm magam azzal, hogy rákban fogok meghalni – ismételtette – inkább megtanulok rákkal élni. Nem törődöm vele, hogy rohamlépésben közeledem a halálhoz, megpróbálok addig is minden nap teljes életet élni, amennyire lehetséges.” Fél év kellett, amíg sikerült összeszednie magát, és erős akarattal elhessegetni a közelgő elmúlás gondolatát. Majd hozzáfogott könyvének megírásához, amellyel segítségére akart sietni gyógyíthatatlan betegtársainak. A könyvével életre hívott „önsegítő mozgalom” elterjedt az egész Egyesült Államokban. Kellyt meghívták előadást tartani gyűlésekre, egyetemekre, templomokba, a tévében is szerepelt. Megrázó titok került napvilágra, és drámai leckét kaptak a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők. Nemcsak ők merítették a könyvből, hanem családtagjaik és barátai is.”

Dr. Imre József

(Hódmezővásárhely, 1851. december 18. – Budapest, 1933. szeptember 9.)

Orvosi etika (1925) könyvében írta (6)

„Fel kell tennünk, hogy mint minden becsületes ember, az orvos a hazugságot utálja és belső ösztöne minden kérdésre igaz választ követel. Helyes-e mindig igazat mondani? Mikor szabad és mikor kell igazmondás helyett „megcsalni” a beteget, tehát félrevezetni, az igazságot előtte elhallgatni? Ez a helyzetből függ. Legelőször is: a hazugság nem azonos az igazság meg nem mondásával. Szigorú erkölcsi felfogás azonosnak tarthatja, minden formájában kárhóztatja az igazsággal ellenkező állítást, teljesen figyelmen kívül hagyja a célt. Ha a beteg érdekében való célt akarok e – mondjuk – hibával elérni, akkor megvan a jogom rá. Lehet egymással ellenkező két kötelességünk s csak egyiket teljesíthetjük; ilyenkor a fontosabbat kell kielégítenünk; lehet egymással szemben álló két erkölcsi hiba közt való választásra alkalmunk, ilyenkor e kisebbet, az ártatlant kell választanunk. Ha a beteg reménykedő, de félő lelkét halálra sebzem azzal, hogy őszintén elárulom baja gyógyíthatatlanságát, elmulasztom a beteg nyugtatását, enyhítését illető nagyobb kötelességemet, a fogadott hű gondozást, megóvom ugyan az igazmondás követelményét, de ezzel nem használok senkinek. Így pedáns moralista vagyok, de a képzelhető legnagyobb embertelenséget mívelem.

Mikor a Javal E. párisi szemész könyve megjelent („Entre Aveugles”; ő maga is mindkét szemére vak volt glaukoma miatt), melyben a vakságra való rendszeres előkészülést ajánlja s azt kívánja, hogy a szemorvosok erre jó előre figyelmeztessék megvakuláshoz közeledő betegeiket, a tapasztalt öreg Hirschberg (berlini tanár) azonnal kimondta, hogy nem követi azt a tanácsot. „Egyszer tettem – úgymond – s az illető még aznap agyonlőtte magát.” A beteg előtt való eltitkolás veszélyeknek, bizonyos halálnak, elnyomorodásnak nem jelenti a csalást és ámitást. Ily szavakkal nem szabad illetni azt, mi a beteg érdekében van és javára szolgál, és nem származik az orvos önzéséből. Sőt számtalan esetben elengedhetetlen kelléke annak, amit lelki gyógyításnak (psychotherapia) nevezünk.”

Dr. Juhász Jenő

(Székesfehérvár, 1927. május 31. – Budapest, 1985. május 1.)

A patológia rendkívüli tudású szaktekintélye, tudós, tanszékvezető egyetemi tanár, országos intézeti igazgató. Tanszékfoglaló előadását a gyomor ulcus-carcinomájáról tartotta. A sors tragédiája: gyomorrák okozta a végzetes kimenetelt. Emberi, orvosi nagyságát jelzi, hogy a diagnózis tudatában mindent elrendezett, mikroszkópját, könyveit, személyes tárgyait elajándékozta.

Dr. Kubinyi Pál

(Nádasdi, 1870. március 20. – Budapest, 1928. november 23.)

A nőgyógyászat onkológiai szaktekintélye, tanszékvezető egyetemi tanár, klinika-igazgató.

„Van a palliatív gyógykezelésnek pszichikus részlete is. Ne tegyünk soha olyan kijelentést, a melyből a beteg arra következtethetne, hogy rákja van. Tartsuk tőle távol minden lehető eszközzel ennek a gondolatnak a borzalmát. A beteg, kivált ha bízik orvosában, könnyen hívő, suggestibilis, úgy, hogy ha szenvedései közepette meg is rendül néha a felgyógyulásba vetett bizalma, ha az orvos tud rá hatni, úgyszólván utolsó perczéig fenn lehet benne tartani a reményt, holott e nélkül mint egy halálra ítélt néz elébe kérlelhetetlen sorának.”

Dr. Pólya Jenő

(Budapest, 1876. április 30. – Budapest, 1944. december ...Magyarországon, Budapesten a Dunába lőtték az orvostörténelmünk egyik legnagyobbját)

1941-ben kiadott könyvéből idézünk (7)

„Sok mindenféle egyebet is megpróbáltak rák ellen, a legkülönbözőbb diétákat és a legkülönbözőbb gyógyszereket az ártatlan violagyökértől a gyilkos kobra-méregig. A megvadult fantázia kevés téren száguldott oly zabolátlanul, mint éppen a rákgyógyítás terén és azt kell mondani, hogy alig van eljárás, mely valamelyes közérzetbeli javulást ne tudna felmutatni. Mert ezek a szerencsétlen gyógyíthatatlan rákbetegek olyanok, mint a halálraítéltek; ők és hozzátartozóik az utolsó percig reménykednek a kegyelemben és a csodában. Ezt a reményt táplálni, fenntartani, erősíteni, egyike az orvos legnemesebb, legemberibb feladatainak.”

Dr. Tauffer Vilmos

(Kolozsvár, 1851. július 2. – Budapest, 1934. december 7.)

A szülészet-nőgyógyászat, az anya- és csecsemővédelem zeniten álló elméleti és gyakorlati tudora, tanszékvezető egyetemi tanár, klinika-igazgató. Kiderült, hogy vastagbélrákja van. Sebész professzor kollégája műtétet javasolt, a bél kivarrását a hasfalra. Ezután a professzor lőfegyverrel öngyilkosságot követett el. (8)

Mást mutat néhány művész története, akikkel ismertették rosszindulatú betegségüket, illetve akiknek mást mondtak.

José Carreras

(Barcelona, 1946. december 5. –)

Az énekművészet minden idők egyik legnagyobbja, bizonyos típusú leukaemiában szenvedett. Gyógyulni, énekelni akart. Visszatérni családjához, közönségéhez. Meggyógyult, énekel, ahogy „Szívből énekelni” című önéletrajzi kötetében oly megrendítően, oly megkapóan írja. Visszatért családjához, hazájába és mindenhová – Budapestre, – ahol szeretik, mindig várják hangját, mosolyát (9).

„A Fred Hutchinson Cancer Research Centerről („Fred Hutchinson Rákkutató Központ”), amelyet a bennfentesek csak „Hutch” néven emlegetnek, hallottam már valahol, de valójában semmit sem tudtam erről a lenyűgöző rákkutató és gyógyító központról. Még azt sem, hogy úgy tartják: ez a világ legjobb leukémia kórháza. De hamarosan megtapasztalhattam, milyen kitűnő és páratlan az a bánásmód, ahogy a „Hutch” orvosai, ápolói és személyzetének tagjai a betegekkel foglalkoznak.”

Kosztolányi Dezső

(Szabadka, 1885. március 29. – Budapest, 1936. november 3.) orvosait és betegségét tanulmány mutatja be. Néhány mondatát kiemeljük.

Dohányzás, szájüregi rák. Végzetes kimenetel 51 évesen. Az élet minden szépségét igazán élvezni tudó, atlétatermetű, másoktól a sikert sohasem irigylő sikerember valódi rablógazdálkodást folytatott kivételes tehetségével. Vers, novella, regény, tárca, kritika, műfordítás, nyelvművelés, irodalmunk képviselte külföld felé (PEN Club) szinte életeleme volt, miként a társaság, a társadalmi élet, amelynek varázslatos szereplője tudott lenni. Ehhez a felfokozott bioritmushoz szüksége volt vélt vagy valódi serkentőre, így számozatlanul szívta a cigarettákat, védelte a feketét, minél koncentráltabb koffeintartalommal, és (sajnos) korán megkóstolta a kokain mámorát. Következett: betegség, kétségek, kínlódás, szenvedés, bizonytalanság, próbakímetszés, konzíliumok, Stockholmban sugárkezelés. Közben: alkotás, művek sora. Kosztolányi Dezsőt íróként, regényíróként szokták említeni. Pedig költő is volt. Megírja minden idők egyik legmeggrázóbb hitvallását, a Februári óda címmel, melynek utolsó versszaka:

„Kések között, a végzet a vállamon,
téged dalollak, még nyomorékul is,
száj nélkül is, szájamba sebbel,
emberi nagyság.

Móra Ferenc

(Kiskunfélegyháza, 1879. július 19. – Szeged, 1934. február 8.)

Móra Ferenc sárgaság miatt hasmütétre szorult. Budapestre jött a – méltán híres Winternitz Arnold (Morvaország, 1872. augusztus 2. – Budapest, 1938. november 25.) sebész tanárhoz. A műtét során sajnos igazolódott a már előzőleg felvett szörnyű kórisme: hasnyálmirigy daganat. A betegnek azt mondták, hogy epekövet találtak. Móra Ferenc 1933. december 10.-én a Magyar Hírlapban jelentetett meg cikket műtétéről. Tragikus eseményként nemsokára bekövetkezett a végzetes kimenetel. Móra Ferenc tehát nem tudott betegsége lényegéről. Nyugodtan alkotott tovább.

Az előbbieken korábbi időszakot, véleményeket összegeztünk. Az onkológiában is jelentős fejlődés történik. Ma már – a felelősségteljesen működő orvosok révén – az egészségesek is a betegek többet tudnak. Általában több, jobb a beteg-orvos kapcsolat. Mind többen értékelik a megelőzést, a szűrővizsgálatokat. A daganat miatt szenvedő beteg többet megtud a gyógyszerekről, a kezelésekről, műtétekről, stb. Az igazi orvos kellő mértékben tájékoztat. Ismerteti a gyógyítási folyamatokat. Korábban az hangzott el Magyarországon, hogy a „nyugati államokban” a felvilágosítás oka, indoka az anyagi javak „sorsának” intézhetősége.

Megjegyzéseim: a betegnek tudnia kell betegségéről. Négy évtizedes orvosi működésem alatt tapasztaltam, nem mindig könnyű a beteg bevonása.

Geriatría a fő szakterületem. Az idős betegek külön világot élnek. Gyakori a szellemi, érzékszervi, stb. eltérés más korosztályokhoz viszonyítva. Ezért jött létre a geriatría (1909-ben). Az idősekkel való foglalkozás is magasrendű emberséget igényel. Ahogy a terápiában újabb módszerek alakulnak ki, úgy változzon az orvos tájékoztatási kötelem. Ebben is más például a XIX. és a XX. század. Szép, nehéz, fontos, más nemzedékekétől eltérő a teendő (1). A beteg adekvát tájékoztatásának egyik lényegi ténye, ha tájékozódik, jobban segít befogadni a vizsgálatokat, kezeléseket. Témánkban is fontos alapvető etikai kérdések vannak. A betegnek tudnia kell, hogy miért hull a haja, miért lesz bélnyílása a hasfalon, miért amputálják a lábát. A terápiás eredmények javulnak, de indokolatlan vizsgáztatás nem etikus. Az orvos felelős, hogy mikor, mennyit, hogyan, mond el. A betegnek egyértelmű legyen, hogy miért küldik

onkológiai osztályra, klinikára, miért szükséges sugárkezelésre menni (lehet jóindulatú kórkép esetén is).

A Magyar Orvosi Kamara 2012. január 1-én a törvény értelmében hatályba lépett Etikai Kódexe (10) a következőket írja a betegek tájékoztatásáról

- 1) Az orvosnak kötelessége a beteget a betegségével, állapotával kapcsolatos tényekről, adatokról tájékoztatni a jogszabályokban előírt módon.
- 3) A tájékoztatás legyen a valóságnak megfelelő, tárgyilagos és őszinte. Az orvos törekedjék arra, hogy a tájékoztatás a betegben ne váltson ki káros hatást és lehetőség szerint ne rendítse meg a kezelésbe vetett bizalmát.
- 4) A tájékoztatás során az orvos a valóságnál súlyosabbnak nem tüntetheti fel a betegséget, de nem ígérhet olyan eredményt sem, amelyre az orvostudomány adott állása szerint semmiképpen nem számíthat.
- 6) A tájékoztatásnál az orvos legyen figyelemmel a beteg személyiségére, türeklésére, egyéb körülményeire.
- 7) A súlyos, vagy gyógyíthatatlan betegségek esetén kívánatos az ún. fokozatos tájékoztatás, ami a beteg érdekét szolgálja.

A MOK első Magyar Orvostikai Kódexének 15. pontja szerint a fokozatos tájékoztatás azt jelenti, hogy „a súlyos vagy gyógyíthatatlan betegségek esetén kívánatos, ha az orvos először csupán gyanúról ad tájékoztatást azzal, hogy a végleges megállapításairól a későbbiekben fog tájékoztatást adni.”(11)

Korábban a beteg hozzátartozójával közölték a rosszindulatú betegséget. Ma ezt az egészségügyi törvény (12) a következőképpen szabályozza:

25. § 2) A betegnek joga van arról nyilatkozni, hogy betegségéről, annak várható kimeneteléről kiknek adható felvilágosítás, illetve kiket zár ki egészségügyi adatainak részleges vagy teljes megismeréséből.

Összefoglalás

Gyógyító munkánk egyik fontos része a beteg érdekét szolgáló beteg-orvos kapcsolat. Fontos, hogy a beteg bízson orvosában. A bizalom egyik alapja az orvos őszintesége. Ma az interneten keresztül minden beteg ismereteket szerezhet betegségéről. Az orvos feladata, hogy ezeket az általános ismereteket a beteg személyére vonatkoztassa és az orvostudomány újabb eredményeit a valóságnak megfelelően ismertesse. Nagyon sok rosszindulatú betegséget sikerült már meggyógyítani. Ezekkel a példákkal lehet reményt adni betegeinknek, szemünk előtt tartva báró Eötvös József mondását: „Öröm nélkül lehet élni, de remény nélkül nem.”

IRODALOM

- 1.) Az onkogeriatría időszerű kérdései Kerekasztal konferencia. Kezdeményezte, vitavezető: Vértés László. Szikszó, Városi Kórház. 1990. december 3.
- 2.) Rojkovich Bernadette: Betegtájékoztató a napi orvosi gyakorlatban és a kutatások során
Magyar Bioetikai Szle XIX. évf. 1-2. szám, 7-12, 2013
- 3.) Bugyi István dr.: A sebészorvos. Rényi Károly kiadása, Budapest, 290-291. oldal, 1939.
- 4.) Bugyi István: „Öröm nélkül lehet élni, de remény nélkül nem” Egészségügyi Dolgozó, 4 (1)
- 5.) Magyar Imre: Reményt kell nyújtani. Egészségügyi Dolgozó, 1 (2): 2-7, 1978
- 6.) Dr. Imre József: Orvosi ethika „Studium” Kiadó, Budapest, 92. oldal, 1925
- 7.) Pólya Jenő: Az orvostudomány regénye Béta Irodalmi Rt, Budapest, 581. oldal, 1941
- 8.) Fekete Sándor: Tauffer Vilmosról. Személyes megbeszélés. Budapest, 1966. augusztus 31.
- 9.) José Carreras: Szívből énekelni Eri Kiadó Budapest, 1996
- 10.) Magyar Orvosi Kamara Etikai Kódexe Budapest, 2012
- 11.) Első Magyar Orvostikai Kódex Magyar Orvosi Kamara Budapest, 1998
- 12.) 1997 évi CLIV törvény az egészségügyről

BIOTECHNOLÓGIAI TALÁLTMÁNYOK JOGI OLTALMÁNAK ETIKAI KÉRDÉSEI A HAZAI SZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A GÉNTECHNOLÓGIAI SZABADALMAKRA

II. rész

A géntechnológia

A géntechnológia gyakran a biotechnológiai tudományok alcsoportjaként kerül bemutatásra. Még szakmai berkekben is éles vita tárgyát képezi a két tudományos fogalom definiálása és megkülönböztetése. A szakértők egyik csoportja azon nézetet vallja, amely szerint a biotechnológia tudománya magában foglalja a géntechnológiát is, mivel ez utóbbi szintén biotechnológiai eljárásnak tekintendő, hiszen specifikuma csupán abban rejlik, hogy a génebesztet pusztaán egy, a DNS állományba történő beavatkozást jelent. Ellenben a fenti nézettel szembenálló szakértők úgy vélik, hogy a biotechnológia, elsősorban a növényneemesítésre vonatkozó eljárásokban, valamint a mezőgazdaságban alkalmazásra kerülő technika. A géntechnológia ezzel szemben, viszont az ember és az emlősök DNS állományába való beavatkozásként definiálható. Egyes szerzők eltérő módon igyekeznek megközelíteni a géntechnológia fogalmát.

A fogalmat Dr. Tattay Levente egyik cikkében a következő módon jeleníti meg:

„A géntechnológia, más néven DNS technológia több módszer összekapcsolásából áll. Az új technológia, a molekulák a gének és a DNS analízisével kezdődik, és magában foglalja a DNS vagy a gének megtöbbszöröződését is csakúgy, mint a DNS részekre vágását és más forrásokból való összekötését.

A szűk értelemben vett géntechnológia alatt azonban csak a DNS egyik élő szervezetből a másikba történő átvitelét értjük, mellyel egy teljesen új élőlényt hozunk létre.”¹

A genetika azon tudományterületek közé tartozik, melyeknek kialakulása igen pontosan meghatározható. A tudományág úttörőjének, azonban mégis Charles Darwin tekinthető, aki a természetes fajszелеkciót elsőként vizsgáló kutató volt. A témát érintő első elméleti publikációi 1859-ben jelentek meg. Azonban Darwin sikeri után számos kutató állt elő nagyszabású kutatási ered-

1 Dr. Tattay Levente: A génebesztet, és a 98/44 EK irányelv. Külgazdaság XLIX. évfolyam 2005/3. 19. o.

ményekkel. A „nagy” áttörést a kutatásokban azonban mégis Francis Crick és az amerikai James Watson 1953-as felfedezése jelentette. Ugyanis a két kutató számára ekkor lehetővé vált a DNS szerkezetének feltárása. Watson és Crick rájöttek arra, hogy a DNS az élőlényekre jellemző valamennyi információt magában hordozza, a dezoxiribonukleinsav, így akár egy „kódolt információ-hordozónak” is tekinthető.

Ma már a géntechnológiát a harmadik évezred legfontosabb biológiai kutatásaiként tartják számon. Hiszen felhasználási területeit tekintve határtalan lehetőségeket rejt magában.

Az eljárást nem csupán a mezőgazdaságban, hanem a gyógyászatban is fel lehet használni. A génszűrés segítségével nemcsak az egyes öröklődő vagy szerzett betegségek gyógyítására kerülhet sor, hanem akár lehetővé válik az is, hogy születendő utódaink nemét vagy akár szemszínét is meghatározzuk. A határtalan felhasználási módoknak, csak az erkölcs szabhat határt.

A Human Genom Project

A géntechnológia tudományának fejlődésében mérföldkövet jelent a Human Genom Project kidolgozása is. A genetika tudománya jelenleg is rohamosan fejlődik. A kutatók igyekeznek minél újabb és jelentősebb eredményeket felmutatni. Ezen cél elérése érdekében közös programok kerülnek kidolgozásra, így született meg a Human Genom Project is. A program segítségével 100 000 gént tartalmazó human genom meghatározására nyílt lehetőség.² A gének kategorizálása során a kutatók nemritkán olyan anyagcserét, illetve sejtműködést érintő rendellenességekre bukkantak, amelyek gyakran nemcsak a betegségek kialakulását idézik elő, hanem mindezzel párhuzamosan a hajlamosító tényezők emberi szervezetben való megjelenését is fokozzák.

„Amint ezek a környezettel, (ami magában foglalja a kémiai, fizikai, szociológiai, pszichológiai, táplálkozási faktorokat, fertőző ágenseket is) kölcsönhatásba lépnek a rizikó olyan mértékben növekszik, hogy krónikus, a populációban gyakori körképek alakulnak ki, mint például rákos betegségek, szív-érrendszeri megbetegedések vagy az Alzheimer-kór.”³

Ha egyes elhanyagolható környezeti hatások figyelmen kívül hagyhatóak, mivel jelentőségük az adott betegség szempontjából csupán elenyésző, akkor a kutatók a genetikai háttér vizsgálatával könnyedén képesek rávilágítani a genetikai szinten megjelenő kiváltó okokra. Így a mendeli szabályok szerint a genetikai úton öröklődő betegségek kialakulásának miertje is meghatározható,

2 Magyar Szabadalmi Hivatal: Biotechnológiai találmányok oltalma. S. n. Budapest, 2001. 20. o.

3 Raskó István: Molekuláris genetika az egészségügy szolgálatában, Magyar Tudomány 2000. 5. szám i.m. 580. o.

ahogy ez számos öröklődő betegség – cisztikus fibrózis, sarlósejtes anémia, Duchenne-izomsorvadás – esetében is történt.⁴

A HGP-hez kapcsolódva az orvostudomány fejlődésében is új program jelenik meg, amelynek segítségével lehetővé válik a kutatók számára, hogy a génekből kiindulva, az azokat meghatározó fehérjék pontos működését megállapítsák, valamint ezek emberi szervezetben végbemenő folyamatait nyomon követhessék. A HGP, vagyis Human Genom Project és ennek a megvalósítására létrehozott szervezet – a Human Genome Organisation (HUGO) – elsődleges céljának tekinthető a teljes emberi genom⁵ feltárása. A szervezet nemzetközi szinten működik, és egy minél hatékonyabb, közös kutatásfejlesztés elősegítésére törekszik. A program nem csupán az emberi genom megismerésére fekteti a hangsúlyt. A HGP szinte hihetetlen eredményekkel büszkélkedhet. A kutatóknak sikerült leolvasniuk a 22-es, vagyis a legkisebb kromoszómát. 2000-re már lehetőség nyílt a teljes emberi genom bázissorrendjének leolvasására is. Habár a fent említett eredmények önmagukban is páratlan jelenetösszeggel bírnak, a következő fontos lépésnek mégis az tekinthető, hogy ezeknek a bizonyos génszekvenciáknak a működését a kutatók minél hamarabb megértsék.

A Human Genom Project jelentősége abban áll, hogy segítségével a kutatók képessé válnak az egyes betegségek okainak pontos meghatározására, és ezáltal gyógyításuk is sokkal könnyebbé válik, valamint a terápiás lehetőségek köre is bővül. A program jelentőségét az orvosok többsége által köztudott tény is tovább fokozza, amely szerint:

„az összes kórházi felvétel több mint egyharmadát, olyan rendellenességek jelentik, amelyeket legalábbis részben genetikai faktorok okoznak”⁶

Látható, hogy a program óriási áttörést jelentett a genetikában, és példaértékű nemzetközi szintű összefogást hozott magával.

Azonban a sikereken felbuzdulva, ezzel egyidejűleg a hozzáértőkben számos kérdés is megfogalmazódhat. Mi a pontos garancia arra, hogy minden egyes a biotechnológiával, vagy genetikával foglalkozó cég nyilvánosságra hozza a kutatásai során birtokába jutott információkat, és nem kezd öncélú kutatásokba. Hiszen „a tudás hatalom”, gyakran hallható a mára már szinte közhellyé vált mondat. Továbbá figyelemre méltó az a tény is, hogy a nagy mamut vállalatok, és az egyes magánkutató intézetek sem szívesen adják ki a kezükből a gyakran igen költséges és veritékes munka árán megszerzett tudást. Érdemes elgondolkozni

4 Raskó István: Molekuláris genetika az egészségügy szolgálatában, Magyar Tudomány 2000. 5. szám i.m. 580. o.

5 genom: egy sejtorganellum, sejt vagy organizmus teljes örökítő anyag mennyisége

6 Raskó István: Molekuláris genetika az egészségügy szolgálatában, i.m. Magyar Tudomány 2000. 5. szám 581. o.

azon is, hogy létezik-e tényleges biztosíték arra, hogy a kutatási eredmények, a későbbiekben ténylegesen az emberiség javát szolgálják majd.

Sajnos a fenti kérdések olyan problémákat fogalmaznak meg, amelyek szigorú jogi keretek között sem szabályozhatóak és válaszolhatóak meg teljes mértékben.

Habár a biotechnológia, és többek között a géntechnológia is, számos pozitív eredménnyel kecsegtet mind a kutatók mind a társadalom számára, igen fontos meghatározni azt a szabályrendszert, amelynek segítségével a kutatások során alkalmazott eljárások ténylegesen a törvényeknek és az etika elveinek megfelelően történjenek. Korántsem szükségtelen a gyakran tudományos sikereitől elvakult, elszánt kutató számára olyan iránymutatást biztosítani, amely munkájának, mintegy „iránytűjeként”, rávilágít arra, hogy melyek azok a tényleges szempontok, amelyek kutatása igazi célját szolgálják. Itt elegendő a géntechnológiára gondolnunk, hiszen ezen eljárások segítségével számos, az ember egészségét pozitívan befolyásoló „termék” állítható elő. Azonban az sem elhanyagolható szempont, hogy a kutatások gyümölcseihez milyen formában jutnak hozzá. Napjainkban már nem ismeretlen foglom a klónozás sem, amely a kutatótermek falain belül a lelkes kutató számára páratlan kutatási eredményekkel kecsegtet. A klónozás az emlősök esetében számos előnyt rejt magában, hiszen a módszer alkalmazásával számos kipusztulással fenyegetett faj menthető meg. Sőt amennyiben az eljárást tervszerűen alkalmazzák a genetikai beszűkülés veszélye is elkerülhető. A klónozás alkalmazása nem minden esetben káros, példának okáért a génmódosított pókháló fehérjét biosteel néven az acélnál tízszer erősebb hajlítószilárdsága és erőssége miatt űrtechnikai és ipari célokra is alkalmazzák. A klónozás a mezőgazdaság területére vonatkozóan is tartogat néhány innovációt, amelyek Európában eddig még nem kerültek engedélyezésre, mivel emberi szervezetre gyakorolt hatásuk igen vitatott. Napjainkra az összejteken végzett kísérletek felbecsülhetetlen értékűnek bizonyulnak a gyógyászat számára. Bizonyított tény, hogy a köldökzsinórvérből vagy a csontvelőből is nyerhetőek olyan sejtek, amelyek bizonyos szervekbe fecskendezve képesek bármilyen sejtje differenciálódni. A klónozás alkalmával azonban számos esetben emberi embriók kerülnek felhasználásra. Habár az említett technológiára vonatkozó nemzeti szintű szabályrendszerek gyakran eltéréseket mutatnak, a jogalkotók törekednek a minél átláthatóbb és szigorúbb szabályok megfogalmazására.

A keresztény és a „világi” bioetikusok véleménye eltérő az említett kérdésben. A „világi” bioetikusok igyekeznek a kérdést kevésbé szigorú szempontok alapján megítélni, hiszen számukra az élet kezdete a magzati életkortól, vagyis a fogantatás nyolcadik hetétől számít. Az említett tudósok, kutatók és etikusok úgy gondolják, hogy mivel nem egy emberről van szó, vagy nem egy már kiforrott emberi létformáról, így etikailag nem kérdőjelezhető meg az embrióval

végzett kísérletek létjogosultsága. Így az etika kevésbé „morális” oldalán álló kutatók gyakran azzal érvelnek, hogy egy-egy „életkezdemény” feláldozása a klónozás oltárán, egy igen nemes célt szolgál, hiszen a klónozással kapcsolatos kutatások eredményei, a gyógyászati felhasználás, továbbá az új tudományos eredmények szempontjából is hihetetlen lehetőségeket rejtenek magukban.

Látható, hogy számos etikai kérdés merülhet fel egy-egy a biotechnológia területeit érintő kutatás alkalmával. A tudományos kutatások gyakran a jog és az etika kereszttüzében állnak. A 20. században a biotechnológia és a géntechnológia robbanásszerű fejlődésen esett át. A fejlődés két irányba mutat, egyrészt rendkívüli tudományos eredményekkel büszkélkedhetnek a kutatók, másrészt a biotechnológiára épülő cégek és vállalatok számára nagyszerű haszonszerzési lehetőséget biztosít ez a tudományterület. A biotechnológia és a géntechnológiai kutatások főként a gyógyászati célú felhasználásra fókuszálnak. A gyógyászati eljárások alanya azonban elsősorban a beteg vagy bármilyen egyéb szempontból „sérült” személy, vagyis olyan nem egészséges ember, aki helyzeténél fogva igen kiszolgáltatott az egészségüggyel és a hatalmas gyógyszercégekkel szemben. Napjainkban a modern genetika és a genetikán alapuló, de a genetikán túl kibontakozó tudományterületek – genetikai kutatás, génterápia, géntechnológia, génmanipuláció, genetikai diagnosztika, genomika – világszerte súlyos etikai problémákat vetnek fel.⁷ Joggal állítható az a tény, hogy nem könnyű határt szabni a korlátlan, vagy akár öncélú felhasználási módozatoknak.

A fenti kérdések, azonban nem csupán azokat foglalkoztatják, akik a természettudományokkal foglalkoznak, hanem a társadalom igen széles rétegeit is. A tudományos kutatások számos problémát vetnek fel, amelyeket mind filozófiai, erkölcszociológiai, etikai, jogi, gazdasági, kommunikációs és politikai szempontok szerint is meg lehet közelíteni. Számos nem-kormányzati szerv létezik – különböző etikai tanácsadó testületek és társaságok formájában. Az összefogás többek között nemzetközi szinten is megjelenik. Számos nemzetközi szerv tesz közzé állásfoglalásokat, így kinyilvánítva véleményét a kényes etikai kérdéseket illetően. Így az UNESCO, WHO, UNEP és ENSZ is igyekszik kifejteni véleményét a témában. A nemzetközi szervezetek munkája nagyban megkönnyítheti, illetve befolyásolhatja a törvényhozók véleményét. Az Európai Unióban valamint az Amerikai Egyesült Államokban is működnek különböző független szervek illetve tanácsadó testületek, amelyek bizonyos etikai kérdések felszínre kerülésekor, a kormány illetve egyéb szervek kérésére azonnal közzé teszik javaslataikat és állásfoglalásaikat.

7 Magyar Tudományos Akadémia Tudomány és Kutatások Jogi és Igazgatási Kérdéseinek Kutatócsoportja: A biotechnológia jogi és etikai kérdései az EU-ban. S.n. Budapest, 2004. 139. o.

A bioetika szerepe és jelentősége a kutatási etika kapcsán

Fontos említést tenni a bioetika szerepéről, hiszen azt a tudományterületet jelöli, amely főként az élet és az etika összekapcsolásával foglalkozik. Az említett diszciplína olyan álláspont kialakítására törekszik, amely pálcát tör az élet és az ember, mint egyedi és megismételhetetlen individuum sérthetlensége mellett. A bioetika bizonyos alapelvek és szigorú erkölcsi értékrend segítségével igyekszik egy példaértékű gondolkodási sémát indikálni. A tudományág legfőbb céljai közé sorolható többek között az is, hogy a hétköznapi életben egy sokkal etikusabb értékrendnek megfelelő cselekvési modell valósuljon meg.

A bioetika által képviselt alapelvek: az autonómia tiszteletének; a nem ártás; a jótékonyosság valamint az igazságosság alapelveinek érvényre juttatása egy jobb és élhetőbb világ előtt nyitja meg a kapukat.⁸ A választás azonban, az egyéni szabad akaratunktól függ. Rajtunk áll, hogy követünk-e egy erkölcsileg is elfogadható rendet, vagy csupán „elvegetálunk” a hétköznapi élet egyre lesújtóbb valóságában. A diszciplína lehetőségeket és kiutat mutat a mai világ embere számára. Nekünk csupán az a feladatunk, hogy önző elveink feladjuk, és egy mindenki számára egészségesebb és élhetőbb világot teremtsünk.

A fentiekben már említésre került, hogy az emberen végzett kutatások során számos etikai kérdés merülhet fel. Köztudott az a tény is, hogy a biotechnológiai és a génebézészeti eljárások eredményeinek sikerességét embereken vagy állatokon tesztelik. Noha az emberen végzett eljárások, illetve az ember által fogyasztott szerek hatékonyságát, illetve biztonságát a kutatók már korábban tesztelték, az említett kísérletek, illetve kipróbálás alatt álló gyógyszerek súlyosan veszélyeztethetik az emberi egészséget. Az előzőekben említett tények minden szempontból okot adnak arra, hogy az etikai aspektusok szempontjából is tüzetesen górcső alá vegyünk a bio- illetve géntechnológiai kísérleteket, valamint a klinikumban történő alkalmazásukat.

Sokan úgy vélik, köztük Sheil Josanhoff is, hogy a bioetika nem reflektál kellőképpen a biotechnológiai eljárások, mintegy következményeként felmerülő etikai problémákra. Josanhoff úgy véli, hogy a bioetika inkább az „érzékenyebb” társadalmi és politikai problémák – mint amily az abortusz vagy az eutanázia legalizációjának kérdése – megoldására fekteti a hangsúlyt.⁹

Azonban a bioetika igenis reflektál a kutatási etika kényes kérdéseire, de mivel példának okáért a génebézészet igen modern tudományágnak számít, a szakavatott nyilván kevesebb reflexióval találkozhat. Azonban, ha a jelentős

8 Ferencz Antal: A bioetika alapjai. Szent István Társulat. Budapest, 2001. 67. o.

9 Sándor Judit: A test halhatatlansága. Fundamentum 2006/1. 36. o.

mennyiségű szakirodalmi anyag áttekintésre kerül, rögtön láthatóvá válik, hogy nem „érintetlen” problémával álunk szemben.

Az emberi élet méltóságának védelme az Alaptörvényben is megfogalmazásra kerül. Fontos tiszteletben tartani az ember, mint önálló egyedi és megismételhetetlen individuum méltóságát.

A Katolikus Egyház szintén állást foglal az emberi élet tisztelete mellett. II. János Pál Pápa *Evangelium Vitae* című enciklikájában ír arról, hogy napjainkban világunkat a „Halál Kultúrája” határozza meg. Az emberi élet egyre értéktelenebbé és jelentéktelenebbé válik. Korunk embere nem ismeri fel az élet jelentőségét, valamint nem is tiszteli azt. Ezt a társadalmi hozzáállást tükrözi az egyre növekvő abortuszok száma is, valamint az eutanázia engedélyezése egyes országokban. Az ember nem ismeri fel, és talán már meg sem hallja a „Ne ölj!” parancsot. Sőt sajnálatos módon csupán kevesen vannak tudatában annak, hogy az abortusz és az eutanázia gyilkosságot jelent.¹⁰

Ebben az esetben is látható, hogy az, ami egy adott jogrendszer szerint legális eljárás, korántsem jelenti azt, hogy mindez egyben etikus is. Az említett okok miatt az erkölcs, az etika valamint a bioetika a jogalkotás szükséges kiegészítő elemeivé kellene, hogy váljanak. Ennek tükrében leszögezhető az is, hogy erre nem egy-egy alkalommal lenne szükség, hanem minden esetben. A Katolikus Egyház álláspontja szerint az élet szent mivolta és sérthetlensége összetartozó fogalmak. Figyelembe kell vennünk, és szem előtt kell tartanunk azt a tényt, amely szerint:

„Isten megteremtette az embert, saját képmására alkotta, férfinak és nőnek teremtette”.

A fenti idézet, amely a Teremtés Könyvében kerül megfogalmazásra, arra figyelmezteti az embert, hogy az életet ajándékba kapta Istentől. Az élet így nem csupán „dolog”, vagy valamifajta tulajdon, amelyet az ember saját kénye-kedve szerint elpusztíthat, vagy egyéb önöző célokra használhat fel. Az ENSZ–deklarációjában is megfogalmazást nyer az emberi élet méltóságának fontos alapelve. A deklaráció kimondja, hogy „Minden ember egyenlőnek születik, méltóságuk és jogaik egyenlők.” Az emberi élet olyan érték, amelyet védelmezni kell. Az élet nem tekinthető pusztá tárgynak vagy eszköznek, amely felett önkényesen rendelkezni lehet.

Amennyiben a teológiai szempontok szerinti megközelítést vesszük alapul, abból világosan következik, hogy az emberi méltóságból származnak, az ember veleszületett és elidegeníthetetlen jogai. Amennyiben a fenti alapelv jogi érvényesülésére fókuszálunk, és tesszük ezt az emberen végezhető biotechnológiai és géntechnológiai kísérletek tükrében, igen éles etikai korlátokkal

10 II. János Pál Pápa: *Evangelium Vitae*. 1995.

találjuk szemben magunkat. Az ENSZ 1966. évi közgyűlése a polgári és politikai jogokról szóló egyezmény 7. §-ában kimondja, hogy minden orvosi vagy tudományos kísérlet tilos az ember beleegyezése nélkül.¹¹

Az orvosbiológiai kísérletek alkalmával felmerülő etikai problémák rávilágítanak arra, hogy milyen fontos tiszteletben tartani az életet. Nem végezhetőek olyan kísérletek az emberen, amelyek méltóságát sértik, vagy magatehetetlen, bizonytalan állapotát kihasználják. Minden esetben fontos alapkövetelmény, hogy a kísérletekre, csak megfelelő tájékoztatást követően kerülhet sor.

A fentiekből kitűnik, hogy a biotechnológiai kutatások és eljárások alkalmazása során számos, és igen jelentős jogi és etikai kérdés merül fel. Ezeket egy adott ország jogrendszere a szabadalmi jog keretein belül igyekszik megválaszolni. Mindemellett kiemelkedő jelentőséggel bír a nemzetközi szintű szabályozási modell is, amely irányelvek és egyezmények formájában ölt testet. Nem szabad megfedkezni, azonban a tanácsadó testületek és bizottságok, valamint az etika, különösen a bioetika szerepéről sem. Az említett jogi, etikai és szervezeti „eszközrendszer” csak együttesen képes meghatározni azt a keretet, amelyben a legkülönbözőbb kutatások és technológiák valóban a jog és erkölcs együttes védelme alatt bontakozhatnak ki.

KÖNYVISMERTETÉS

ROJKOVICH BERNADETTE

BIOETIKAI ÚTMUTATÓ FIATALOKNAK

MÉCS Családközösségek, 2014, 79 o. ISBN 978-615-5046-04-9

Időszerű és hiánypótló bioetikai útmutatót adott ki a párizsi székhelyű Jérôme Lejeune alapítvány fiatalok számára. Az útmutató megértéséhez biológiai alapismeretek szükségesek, ezért leginkább 16-18 éves fiataloknak ajánlható a könyv, de mindenkinek szüksége van rá, hogy eligazodjon napjaink egyre bonyolultabbá váló bioetikai kérdéseiben. Fiatal felnőttként választ kell adni és elgondolkodni arról, hogy „Mi az ember, hogy megemlékezel róla?”. Végző soron minden további felmerülő kérdésre a válasz azon múlik, hogy mit felelünk erre az alapvető feltevésre. A természet törvényeinek ismerete és megtartása fenntartja az erkölcsi

11 Gaizler Gyula- Nyéky Kálmán: Bioetika. Gondolat. Budapest, 2003. 39. o.

rendet és megvédi az emberiséget a rossz döntések súlyos következményeitől. A tudomány fejlődésével tudásunk egyre gyarapszik, de vajon mindent, amit megtehetünk, erkölcsileg helyes meg is tennünk? Ha valami törvényes a társadalomban, akkor az biztosan igazságos és helyes is? Ezek megválaszolására fel kell készülnünk, felelősségteljesen kell döntenünk jó és rossz között.

A könyv kilenc fejezete a bioetika alapvető témáit öleli fel, mint az élet kezdetének (magzati élet, abortusz, prenatális /születés előtti/ vizsgálatok etikája, a mesterséges megtermékenyítési eljárások, preimplantációs diagnosztika, embriókutatás) és végének kérdései. Az új emberi élet abban a pillanatban kezdődik, amikor az apai ondósejt génállománya egyesül az anyai petesejt génállományával. Az ember egyedi genetikai öröksége, így neme is ebben a pillanatban dől el. A zigóta nem csupán feltételesen ember, hanem ténylegesen első fázisa egy ember fejlődésének. A mai kultúra mintha azt sugallná, hogy a csecsemő születése előtt nem tartozik az emberiség családjához, az öregek, betegek pedig már értéktelenek. A mai társadalomban az emberséget nem az határozza meg, hogy ki az ember, hanem az, hogy mire képes. Életünk minden szakasza pótolhatatlan értéket képvisel, az élet vége talán a legfontosabb. A családtagok gondoskodása szeretteikről az élete végén kifejezi azt, hogy Ő értékes, tiszteletre méltó, figyelmet érdemel. Az élet végén a gondoskodás, a palliatív ellátás segítségével enyhítjük a szenvedő fájdalmát.

A fiatal felnőttkor kezdetén tudatosítani kell, mekkora felelősséggel jár a szexualitás ajándéka az élet átadása szempontjából. Minél inkább elválik a szexualitás a házasság felelősségétől, annál több a nem kívánt terhesség és az abortusz. Az abortusz olyannyira eléréktelenítette az életet, hogy ma már elfogadott az emberi embrió megölése azért, hogy őssejtjeit tudományos kutatásra használják. Az életadás és a házasság szétválása egyeseknek arra is ürügyet ad, hogy azonos neműek házasodását is engedélyezzék annak ellenére, hogy ezt az egyedülálló, különleges kapcsolatot az emberiség az idők kezdete óta kizárólag egy férfi és egy nő között ismerte el lehetségesnek. Szexualitás szabadsága vezetett el a genderelmélethez, mely azt hirdeti, hogy a férfi vagy női identitást kisgyermekkorától kezdve a környezetünkben sajátítjuk el, és annak semmi köze a génjeinkben meghatározott valósághoz.

Minden fejezet a téma ismertetése után a törvényi szabályozást, gyakori kérdéseket, az erkölcsi szempontokat mutatja be, amit egyéni vallomásokkal hoz közelebb az olvasóhoz. A magyar kiadás a MÉCS Családközösségek gondozásában jelent meg, Ménesi Baláznén fordította és készítette a magyar változatot, dr. Leszkovszky Pál Atya végezte a lektorálást. Önköltségi áron a Szent István Társulat könyvesboltjában megvásárolható, az internetről ingyenesen is letölthető: www.bioetikaiutmutato.hu.

PRUZSINSZKY JÓZSEF

GABRIELE KUBY: GLOBÁLIS SZEXUÁLIS FORRADALOM

Kairosz Kiadó 2013

A szexuális forradalom minden embert érint, nőt és férfit, fiatalot és öreget, sőt még a gyermekeket is. Gabriele Kuby célja ennek a könyvnek a megírásával, hogy felhívja az emberek figyelmét egy új totális diktatúrára, mely a szabadság nevében rombolja szét a szabadságot.

A szerző a vizsgált kérdést és annak kihatásait alaposan és gondosan dolgozta fel. A 460 oldal terjedelmű anyagot tizenöt fejezetbe csoportosította.

- I. A szabadság elpusztítása a szabadság nevében
- II. A szexuális forradalom előkészítői a francia forradalomtól napjainkig
- III. A feminizmustól a társadalmi nem ideológiáig
- IV. A szexuális forradalom globalizációja az ENSZ segítségével
- V. Totalitárius beavatkozás: Yogyakarta Alapelvek célja
- VI. Az Európai Unió a gender - kurzus útján
- VII. Gender forradalom az alapoktól
- VIII. A politika erőszakot tesz a nyelven
- IX. A pornográfia teljesen rendben van?
- X. Hetero, homo, bi, transz – egyenértékű mind?
- XI. Keresztény hit és homoszexualitás
- XII. Szexuális nevelés az óvodában és az iskolában
- XIII. Emancipáló szexuálpedagógia a katolikus egyházban – milyen most és milyen legyen?
- XIV. Intolerancia és diszkrimináció
- XV. Lejtőn az új totalitarizmus felé

A jól szerkesztett, olvasmányos művet lábjegyzetek, forrásjegyzék, bibliográfia tesz ki teljessé.

A könyv olvasását jó meggyőződéssel javaslom minden felnőtt magyar embernek, különösen a bioetikusoknak, orvosoknak, jogászoknak.

NEKROLÓG

BURIÁN LÁSZLÓ (1922–2014)

Ha a két évszámot nézzük, azt hinnénk, hogy egy idősek otthonának valamelyik lakójáról lesz most szó. Korántsem!

Burján Laci bácsival – mert így hívta mindenki – a Magyar Bioetikai Társaság rendezvényein találkoztam. Jelen írásomat részben a személyes benyomásokon, részben a róla készült életrajzi könyv alapján igyekszem összefoglalni. Kilencvenedik születésnapja alkalmából életrajzi kötetet jelentetett meg róla Csicsay Alajos nevű tanár, akinek, annak idején munkaköri kötelességgént előírták, hogy ellenőrizze az iskolai hittan órákat. Az ellenőrzésből barátság lett. Mind a ketten tudták tisztelni a másik világnézetét.

„Hiszek a szeretet végső győzelmében.” Ezt a Prohászktól vett mondatot választotta Laci bácsi a róla szóló könyv mottójául. A könyv kordokumentum is.

RÖVID ÉLETRAJZI ADATOK

Pappá szentelés

Gyűlölködéstől terhes időben került sor pappá szentelésére 1946 júniusában. 1945-ben megszületett a Benes dekrétum, mely első sorban a németekre, de a magyarságra is a kollektív bűnösség bélyegét nyomta rá. Megfosztották őket állampolgárságuktól, nyugdíjuktól, közmunkára kötelezték a munkaképes korú 16-55 éves korú férfiakat, és a 18-45 év közötti nőket. Elszállításuk éppolyan marhavagonokban történt, mint amikben az izraelita lakosságot hurcolták a koncentrációs táborokba. Az otthon maradottak semmit sem tudhattak róluk. Három millió szudétánemetet, majd a Dél-Szlovákiában élő magyarokat telepítették ki Cseh- és Morvaországba.

Az első állomáshelye, Nyitrakoros színtiszta szlovák község volt. A háború után felkorbácsolt politikai indulatok a tantestületben is megnyilvánultak. Egyik tanítónő nyíltan hangoztatta, hogy gyűlöli a magyarokat. De hiszen én is magyar vagyok, mondta Laci bácsi. „Az más, maga a mi drága kis káplánunk.” Ilyen légkörben igyekezett megtanulni a nyelvet. Szlovák híveit mindezek ellenére szerette.

A deportált magyarok lelkiatyja

1947-48 között püspöki jóváhagyással, önként lett a negyven ezer magyar deportált papja Csehországban. A magyarokat 4 egyházmegyébe szórták szét. Sok hívő maradt lelkipásztor nélkül, így a magyar reformátusok is. Az ottani kórházban őket is látogatta. Hamarosan feltűnt a hatóságoknak. Politikai okokra hivatkozva eltanácsolták a vidékről.

1948-tól káplán Pöstyénben, majd Nagylévárdon.

Börtönévek

1950. április 9-én letartóztatják. Igaz, hogy 2 év börtönbüntetésre ítélték, de a jogi csűrés csavarás eredménye képen csak 1954-ben szabadul, 5 évre eltiltják papi működésétől. Ez a sors cseppet se kivételes. Bebörtönzéshez mindig találtak okot. Az életrajzi könyvben mondja, talán túlzott szerénységből, hogy „alig volt pap, akit ne zaklattak, vagy meg ne hurcoltak volna”.

Fizikai munkásként

1954-1958-ig fizikai munkás Lónyabányán, és Pozsonyban.

Papi pályája folytatódik

Káplán: a Szent Márton dómban, majd plébános Helemba, Ipolyszalka, és Bart nevű községekben.

1984-88-ig Párkány esperes plébánosa

1988-tól nyugdíjasként 2011-ig a Párkány közelében levő Ebed nevű kis község plébánosa.

2011 szeptemberétől kisegítő lelkész Párkányban.

Aktív papi életet élt, két helyen misézett minden nap. Szinte az oltár mellett lett rosszul 2014 húsvét hétfőjén az esti mise után, még azon éjszakáján haza ért égi Mesteréhez.

A kezdetektől fogva tagja volt a Keresztény Ökumenikus Baráti Társaságnak, a Magyar Bioetikai Társaságnak. Az előző évi rendezvényünkön is találkoztunk vele, látszólag jó egészségben. Odahaza a Csemadokban is folytatta közéleti tevékenységét.

2011-ben első szlovákiai magyarként vehette át a Václav Benda-díjat és a Szabadságért és demokráciáért kitüntetését. A felvidéki magyarságért való példaértékű kiállásáért, a hit és a nemzeti öntudat erősítéséért végzett tevékenysége elismeréseként 2013-ban a Szent István ünnep alkalmából a Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozata kitüntetését kapta meg Burián László esperes plébános, 2014 márciusában pedig Szent István-érmeket kapott.

A temetésén soha sem látott hívősereg vette körül. Szlovákul szólt a szertartás, melyet Magyar Károly párkányi esperes vezetett, majd magyar és szlovák temetési népelemek hangzottak el sok strófával. A Magyar Közösség Pártja nevében Szigeti László méltatta, hogy mennyit tett Laci bácsi a magyarság megmaradásáért, mindamelllett, hogy szlovák híveit is szerette. Szlovákul búcsúztatta még Kornélia Slabáková, Párkány alpolgármestere is. Hangja többször is elcsuklott. Bár a bácsi szónak van szlovák megfelelője, mégis ismételten így hallottuk, hogy „Laci bácsi”. Ő valóban mindkét népnek a Laci bácsija volt.

Záborszky Magda

KÖZLEMÉNYEK

A Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend **2014. november 23-án 11 órakor** rendi templomban, a Hermina Kápolnában (XIV. ker. Hermina út 23., a Közlekedési Múzeummal szemben) szentmise keretében emlékezik meg a magyar bioetikai gondolkodás megalapozójára, prof. dr. Gaizler Gyulára. Erre hívjuk és várjuk a Magyar Bioetikai Társaság tagjait.

Ennek kapcsán közöljük Főtitkárunk írását.

**Emlékezzünk a magyar bioetikai gondolkodás megalapozójára,
prof. dr. Gaizler Gyulára.**

Gaizler professzor 1993-ban alapította meg a Magyar Bioetikai Társaságot. Rendszeresen tartott a bioetika tárgykörébe tartozó előadásokat idehaza és külföldön. Előadásai a hallgatóságban minden esetben tiszteletet és elismerést váltottak ki. Ezért választotta a Pápai Életvédő Akadémia tagjai közé. Négy bioetikai tárgyú könyve jelent meg.

- 1.) Gaizler Gyula, dr.: Mint orvos és mint teológus
Ecclesia, Budapest 1989
- 2.) Gaizler Gyula dr.: Felelős döntés vagy ítéletvégrehajtás?
Szent István Társulat 1992
- 3.) Gaizler Gyula, dr.: A bioetika alapkérdései
Magyar Bioetikai Alapítvány, Budapest 1997
- 4.) Gaizler Gy., Nyéki K.: Bioetika
Gondolat Kiadói Kör 2003

Ezen túl több száz publikációja jelent meg. A mindig fiatalos, mélyen hívő, más vélemények iránt nyitott tudós minden tevékenysége az élet tisztelete és védelme érdekében történt. Ezt tükrözte részéről gyakran idézett Thomas Hobbes angol filozófus mondása”először élni kell s csak azután bölcselkedni”.

Sokat fáradozott azon, hogy az orvosi és jogi egyetemeken a bioetika szerepeljen a kötelező tantárgyak között. Többek támogatását is igénybe véve sikerrel járt ez a törekvése is. Így többek között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jogi Karán ő kezdte meg a bioetika oktatását.

A rendszerváltást követően Magyarországon újra szerveződő Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend elsők között hívta meg tagjai közé. Ő örömmel tett eleget a meghívásnak. Így 1991-ben a Rend tagja lett. Azóta, hogy elvesztettük Gyula testvérünket, a magyar Helytartóság rendi miséin mindig megemlékezünk róla. Évente egyszer minden elhunyt testvérünkért külön mutatunk be szentmisét.

Pruzsinszky József

PÁPAI ÉLETVÉDŐ AKADEMIA ÁLLÁSFOGLALÁSA AZ ÖREGEDÉS ÉS FOGYATÉKOSSÁG KÉRDÉSÉRŐL

„Öregedés és fogyatékoság” – ezzel a rendkívül időszerű és az egyház számára szívhez álló témával foglalkozott a Pápai Életvédő Akadémia közgyűlése. A szervezetet 20 évvel ezelőtt (1994. február 11.) II. János Pál pápa hívta létre azzal a céllal, hogy tanulmányokat folytasson, képezzen és informáljon a biomedicina kérdéseiről az élet védelme és előmozdítása érdekében. Február 19-e és 22-e között zajlott le a Vatikánban az akadémia ünnepi ülése, amelynek alkalmából Ferenc pápa eljuttatta üzenetét a szervezet elnökéhez, Carrasco De Paula prelátushoz.

Ebben a Szentatya megállapítja: társadalmainkban gyakran találkozunk a gazdaság logikájának kirekesztő és olykor gyilkos zsarnoki uralmával, amelynek számos áldozata van, kezdve az idősektől, főleg ha betegek vagy fogyatékosok. Innen ered a kifejezés: a selejt kultúrája. A kirekesztett emberek hulladéknak, feleslegnek minősülnek. Bár az egészség fontos érték, nem határozhatja meg egyben egy ember értékét, mint ahogy önmagában nem lehet a boldogság záloga sem, hiszen törekeny egészséggel is lehet boldog valaki. Az idős emberek számára a legnagyobb csapás nem a szervezetük gyengülése vagy az abból eredő fogyatékoság, hanem az elhagyatottság, a kirekesztettség, a szeretet megvonása.

Ennek ellenpontja a család, a befogadás és a szolidaritás tanítómestere, ahol elsajátítjuk a másokra való odafigyelést és azt is, hogy az egészség elvesztése nem adhat okot arra, hogy emberi életet diszkrimináljunk.

Egy társadalom akkor valóban befogadó – írja még üzenetében Ferenc pápa –, ha fölismeri, hogy az élet értékes időskorban is, a fogyatékkal élők számára, a súlyos betegségek vagy a haldoklás idején is. A befogadó társadalom arra tanít, hogy az emberi kiteljesedésre szóló küldetés nem zárja ki a szenvedést, sőt, segít meglátni a beteg és szenvedő emberben az ajándékot, amit az egész közösség számára képvisel.

*Forrás: Vatikáni Rádió
Rojkovich Bernadette*

*

Ezúton értesítjük előzetesen a Magyar Bioetikai Társaság tagjait, hogy a szokásos nemzetközi konferenciánkat **2014. szeptember 26-27-én** rendezzük meg, melynek keretében az évi **közgyűlésre** is sor kerül.

A konferencia vezető gondolata: **Jövők záloga: család és hivatás**

A konferencia helyszíne: **Pázmány Péter Katolikus Egyetem Díszterem**
1088 Budapest, Szentkirályi u. 28.

A konferenciára a részletes programról szóló meghívót a későbbiekben fogjuk mindenkinek megküldeni.

FELHÍVÁS SZERZŐINKHEZ

Az 1994-ben alapított lap a Magyar Bioetikai Társaság tudományos folyóirata, mely elsődleges feladatának tekinti, a Társaság Alapszabályában megfogalmazott céloknak („... a bioetika és határterületeinek tudományos igényű tanulmányozása és fejlesztése... különös figyelmet kíván szentelni az élet tiszteletére és védelmére, az emberi jogok megvalósításának elősegítésére, az orvosi etika gondjaira, a társadalom és a gazdaság etikai kérdéseire, az emberek kölcsönös megbecsülésének alapján, az emberi környezet és a természet megőrzésének és fejlesztésének feladataira...”) megfelelő cikkek közlését. Ezek lehetnek tanulmányok, előadások, referátumok, beszámolók valamint folyóirat- és könyvismertetések.

A kéziratról általában

A kéziratot lehetőleg számítógépes szerkesztéssel doc vagy docx formátumban, 2,5 cm-es margóval, másfeles sortávolsággal, Times New Roman 12-es betűnagysággal kérjük elkészíteni és lehetőleg elektronikus úton megküldeni a bioetikai.tarsasag@gmail.com e-mail címre. A kézirat terjedelme kb. 30.000 karakter, ami 7-8 oldalnak (A/4) felel meg. Az ábrák, képek, diagramok terjedelmének is ebbe az oldalszámba kell beleférnie.

Az elfogadás feltétele, a kézirat leadási határidejének betartása, valamint hogy csak másutt nem közölt vagy egyidejűleg közlésre be nem nyújtott kéziratot fogadunk el. A beérkezett munkák közlésének elbírálását a szerkesztő bizottság végzi. Az esetleges korrektúrát minden esetben megküldjük a szerzőnek, annak jóváhagyása végett. Rövidítéseket a fogalom első említése után zárójelben kérjük leírni. A dolgozat végén az irodalomjegyzék után kérjük megadni a „Szerzőink” címszó alatt megjelölni kívánt szerző titulussát.

A fejléc: tartalmazza a közlésre szánt munka címét (rövidítés nélkül) és a szerző(k) nevét.

Kulcsszavak: tartalmilag lefedő, 5-8 kulcsszó megadását kérjük megadni.

Irodalomjegyzék

Az irodalmi hivatkozásokat a szövegben a kérdéses mondat után zárójelben, arab számmal jelöljük. Az irodalomjegyzékben a szerzők neve nem alfabetikus sorrendben, hanem a szövegben való megjelenés sorrendjében következik.

A sorrend: szerző(k), a hivatkozott dolgozat pontos címe, a folyóirat neve, megjelenés éve, száma, valamint a dolgozat első és utolsó oldalszáma. Könyv esetében a fejezet szerzője, a fejezet címe, a könyv szerkesztője, a könyv címe, kiadója, kiadás helye, évszáma, valamint a hivatkozott fejezet első és utolsó oldalszáma. Az irodalomjegyzék hitelességéért a szerzők a felelősek.

SZERZŐINK

Dr. DARÓCZY Linda
jogász

Dr. GARAI Mária
jogász, nyugdíjas c. egyetemi docens

Dr. KOVÁCS Mátyás
erdőmérnök, c. egyetemi docens

Dr. NASZLADY Attila
orvos professzor, az MTA doktora,
az Accademia Pontificia Tiberina Vatican megválasztott tagja

Dr. PRUZSINSZKY József
mérnök, közgazdász, a Magyar Bioetikai Társaság főtktára

Dr. ROJKOVICH Bernadette
reumatológus, klinikofarmakológus, az orvostudomány kandidátusa,
a Magyar Bioetikai Társaság elnöke

Dr. VÉRTES László
nyugdíjas főorvos, a belgyógyászat, a társadalomtan, a rehabilitáció,
a geriátria szakorvosa, zeneterapeuta

Dr. ZÁBORSZKY Magda
nyugdíjas bőrgyógyász főorvos

